

Møte tirsdag den 15. januar 2013 kl. 10

President: Dag Terje Andersen

Dagsorden (nr. 40):

1. Interpellasjon fra representanten Peter Skovholt Gitmark til utviklingsministeren:
«Hvilken rolle mener statsråden at realisering av menneskerettigheter og demokrati skal ha i norsk utviklingspolitikk?»
2. Interpellasjon fra representanten Dagfinn Høybråten til helse- og omsorgsministeren:
«OECD-rapporten Health at a Glance, som ble publisert 16. november 2012, viser at det har blitt 40 pst. færre dagligrøykere i Norge mellom 2000 og 2010, den sterkeste reduksjonen blant alle OECD-land. Alkoholkonsumet har på sin side økt i Norge de siste 30 årene, selv om nivået ligger godt under det europeiske gjennomsnittet. Folkehelseinstituttet understreker i denne sammenhengen betydningen av en alkoholpolitikk som holder konsumet nede. Norges erfaringer på tobakksområdet kan ha relevans for alkoholpolitikken. Blant annet kan det være aktuelt å vurdere et sterkere fokus på de skader og den risiko alkoholbruk påfører tredjepersoner, slik man gjorde det ved å sette passiv røyking på dagsordenen.
Hvilke lærdommer mener statsråden man kan trekke fra arbeidet mot tobakkskader når man legger strategier for folkehelsepolitikken generelt og for alkoholpolitikken i særdeleshett framover?»
3. Referat

Presidenten: Representanten Anders B. Werp, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Den tidligere midlertidig fritatte vararepresentant for Nord-Trøndelag fylke, Bård Langsåvold, har igjen tatt sete.

Den innkalte vararepresentant for Oslo, Ola Elvestuen, har tatt sete.

Fra Fremskrittspartiets stortingsgruppe foreligger søknad om permisjon for representanten Karin S. Woldseth i tiden fra og med 15. januar til og med 17. januar for å lede møter om valgobservasjon for Europarådets parlamentariske forsamling i Armenia.

Denne søknad foreslås behandlet straks og innvilget. – Det anses vedtatt.

Vararepresentanten, Torkil Åmland, foreslås innkalt for å møte i permisjonstiden. – Det anses også vedtatt.

Torkil Åmland er til stede og vil ta sete.

Statsråd Heikki Eidsvoll Holmås overbrakte 1 kgl. proposisjon (se under Referat for torsdag 17. januar 2013).

Sak nr. 1 [10:02:11]

Interpellasjon fra representanten Peter Skovholt Gitmark til utviklingsministeren:

«Hvilken rolle mener statsråden at realisering av menneskerettigheter og demokrati skal ha i norsk utviklingspolitikk?»

Peter Skovholt Gitmark (H) [10:02:42]: Norge har et moralsk ansvar for å fremme frihet, sosialt ansvar, demokrati, miljøvern og menneskerettigheter. Det er en nær sammenheng mellom demokrati og respekten for menneskerettigheter. Man får ikke det ene uten det andre. Ikke bare er demokrati og respekt for menneskerettigheter viktig i seg selv. Det legger også et godt grunnlag for samfunn hvor personlig initiativ kan skape vekst og fremgang. La meg også slå entydig fast at utdanning for alle er en forutsetning for reell deltakelse og demokrati.

Et helt sentralt utviklingstrekk er at både antallet demokratier og andelen av befolkningen i demokratier øker. Ifølge Freedom House er tre fjerdedeler av alle land frie eller delvis frie. Antallet demokratier har fordoblet seg de siste 30 årene. Det er svært gledelig.

Alle stater, også fattige stater, har hovedansvaret for å innfri politiske, sivile, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter for sine innbyggere. Høyre mener at norsk utviklingspolitikk skal spille på lag med lokale politiske myndigheter der det er mulig, og oppmuntre lokalt eierskap til prioriteringer og prosjekter som finansieres av norske midler. Hvis bistandspenger fortrenger lokale ønsker og prioriteringer, risikerer man å svekke heller enn å styrke ansvarsforholdet mellom folket og deres representanter.

Et slikt ønske om å bygge opp under nye demokratier vil kreve at vi aksepterer også beslutninger vi ikke nødvendigvis er enig i. Men utvikling som går på tvers av universelle menneskerettigheter, vil Høyre alltid reagere skarpt på. Det gjelder også land som bryter befolkningens sosiale og økonomiske rettigheter gjennom diskriminering eller ignorering av de fattigstes rettigheter.

For å oppnå demokrati og godt styresett må det økt innsats til for å styrke kvinners sivile og politiske deltakelse. Ethvert land som ikke gir sine kvinner like rettigheter som menn, vil aldri bli et demokrati, ei heller utnytte sitt fulle potensial. Sentralt for kvinners deltakelse er at jenter og gutter har like rettigheter og muligheter i samfunnet fra de blir født. Arbeid for likestilling må gjennomføres på alle områder i samfunnet, inkludert rett til utdanning, helse og demokratisk deltakelse.

Høyre ønsker å bidra sterkt med støtte til politisk institusjons- og prosessutvikling. Støtte til demokratisering og realisering av menneskerettighetene vil ikke entydig følge vår geografiske prioritering. Her er det vår kapasitet og mottakerlandets behov som er styrende.

Høyres målsettinger for utviklingspolitikken er å bidra til økt demokratisering og realisering av menneskerettighetene, og å bidra til at mennesker skal arbeide seg varig ut av fattigdom. Fremst blant målene i bistandspolitikken er «do no harm». Vi må erkjenne at tradisjonell bistand i enkelte tilfeller har gått på tvers av sentrale norske målsettinger. Høyre vil aldri godta at utviklingspolitikken går på tvers av disse helt sentrale målene for utviklingspolitikken.

Etiopias tidligere statsminister, den avdøde Meles Ze-

nawi, besøkte Oslo i oktober 2011 for å delta på konferansen «Energy for all». Her mottok Zenawi en rekke godord og lykkeønskninger fra både statsminister og utviklingsminister. Utenfor konferanselokalet var det høylytte protester. Til Aftenposten uttalte en av dem som protesterte, Adam Mulualem Zerikun, som selv flyktet fra Etiopia fordi han var opposisjonell, følgende:

«Meles har fengslet et hundretall opposisjonelle og journalister. Han har skapt et umulig klima for utenlandske organisasjoner å jobbe i, fordi de ikke får lov til å snakke om menneskerettigheter. Det er uverdig at Norge inviterer en diktator hit til Oslo. (...) Norge må gjøre som Sverige og redusere båndene til Meles Zenawi, ikke styrke dem som dere gjør nå.»

Hadde dette vært ett enkelt eksempel, hadde kritikken fra bl.a. Høyre vært mildere, men det er det ikke. Det er en del av et mønster. Den rød-grønne regjeringen har valgt å fokusere på de positive sidene i Etiopia som økonomisk vekst og fattigdomsreduksjon, og ikke på manglede demokrati og undertrykking. Jeg mener vi må klare å gjøre begge deler og vri vår støtte slik at vi under ingen omstendigheter er med på verken å støtte regimet eller legitimere det. Er det umulig, må støtten til Etiopia opphøre. Det går tilbake til Høyres prinsipp om «do no harm» og våre to hovedmål for utviklingspolitikken: varig ut av fattigdom og menneskerettigheter og demokrati.

Studenter er ofte helt sentrale i kampen for demokrati. Jeg har fått følgende tall og fakta fra SAIH:

- I Zimbabwe var det mellom 2006 og 2010 over 1 000 arrestasjoner av studenter, og 187 studenter ble utvist fra sine læresteder.
- I Colombia ble det gjennomsnittlig drept to studentledere per semester mellom 2002 og 2006, og studentorganisasjonen ACEU dokumenterte i samme periode 120 trusler og nærmere 200 tilfeller av personskader, raid og ulike former for overgrep rettet mot studenter.
- I Iran uttalte forskningsministeren i 2009 at alle som deltok i studentprotestene, ville bli nektet utdanning.

Listen er lang. Disse landene er ikke unntakene – studenter som kjemper for menneskerettigheter og demokrati blir systematisk forfulgt, truet og utvist i land i alle verdensdeler. Dette skremmer andre studenter fra å engasjere seg og bidrar til å legge lokk på det som kan bli viktige folkelige bevegelser.

SAIH, NSO og Høyre mener at Norge må sørge for at studenter som blir utvist fra sitt lærested på bakgrunn av engasjement for demokrati og menneskerettigheter, kan fullføre utdanningen enten her i Norge eller i andre land.

Nicaragua fikk 102 mill. kr av Norge i 2011. På Norads landsider, der bistanden forklares på et makronivå, går det ikke frem at president Ortega er villig til å gå svært langt for å beskytte sitt maktmonopol, og at sivilsamfunnets kår er svært trange. Nicaragua er nok et eksempel på at støtten enten burde endres fundamentalt, eller bortfalte helt. 24 pst. av dagens bistand til Nicaragua går direkte til offentlig sektor. Det medfører legitimering. Det er direkte skadelig når et land ikke respekterer fundamentale rettigheter.

Norge har over lang tid benyttet budsjettstøtte som et virkemiddel i bistandspolitikken. I 2010 ga Norge over 1,3 mrd. kr i denne type støtte, hvis en inkluderer Afghanistan. Mange av mottakerne har hatt betydelige problemer innen demokrati og respekt for menneskerettighetene.

I 2010 reduserte Norge budsjettstøtten til Uganda for årene 2010 og 2011 etter mange års hard kritikk fra Høyre. Begrunnelsen som ble gitt, var stor korrupsjon og manglende etterforskning og påtale i korrupsjonssaker mot høytstående embetsmenn. Hvor er kritikken for manglende demokrati og en brutal mangel på menneskerettigheter? Norge gir fremdeles mye penger, svært mye penger, til Uganda – totalt 454 mill. kr i 2011.

Norge må ikke være redd for å stille krav til mottakerland. Samtidig må betingelser knyttet til bistanden fristilles fra giverlandenes egeninteresser. Spesielt må det stilles krav til demokratiutvikling, godt styresett og korrupsjonsbekjempelse hos mottakerne. Høyre ønsker ikke å gi budsjettstøtte eller annen direkte støtte til offentlige myndigheter i land hvor utviklingen går klart i feil retning. En forutsetning for å være en sentral mottaker av norsk bistand må være klare tegn på demokratisering og respekt for grunnleggende menneskerettigheter. Dette gjelder også selv om mottakerlandene er sentrale for å oppnå andre viktige utviklingsmål. Norge må komme med tydelig kritikk av menneskerettighetsbrudd også overfor land der det kan ha konsekvenser å påpeke slike brudd, f.eks. for norske økonomiske interesser.

Jeg er ikke i tvil: Den rød-grønne regjeringen prioriterer ned både menneskerettigheter og demokrati til fordel for andre gode formål. Forskjellen til Høyre er betydelig. Våre målsettinger for utviklingspolitikken er menneskerettigheter, demokrati og varig ut av fattigdom. Politikk igangsatt av Høyre skal ikke gå på bekostning av disse helt sentrale prinsippene.

Statsråd Heikki Eidsvoll Holmås [10:12:12]: Jeg takker for muligheten til å diskutere et av de mest sentrale punktene i utviklingspolitikken, nemlig forholdet til menneskerettigheter og betydningen av demokrati for å fremme utvikling. Nettopp betydningen av demokrati for å fremme utvikling kommer til å være sentralt i den stortingsmeldingen som vi kommer til å legge fram i løpet av våren, som omhandler nettopp dette: rettfærdig fordeling, demokrati, åpenhet og betydningen av disse for å skape økonomisk vekst.

Jeg mener at vi har og skal ha en menneskerettighetsbasert utviklingspolitikk. Det betyr at utviklingshjelpen skal ta utgangspunkt i og støtte opp under menneskerettighetene. Menneskerettighetsbasert bistand skal sørge for at individer inkluderes og ikke diskrimineres når det gjelder politisk medbestemmelse og fordeling av goder. Dette handler om alle menneskerettighetene, både de politiske og de sosiale, som også er retten til liv, retten til mat og retten til utdanning og alt det som ligger på den sosiale siden.

Skiftende regjeringer og storting har nå i en drøy generasjon lagt til grunn at det må være våre samarbeidsland som selv har ansvaret for sin egen utvikling, og jeg under-

streker at det er samarbeidslandene våre som har ansvaret for oppfyllelsen av menneskerettighetene. Det er statenes ansvar å sørge for at dette skjer. Vår oppgave som givere er ikke å ta over, men å støtte landene i deres bestrebelser på å skape en bedre hverdag for sin befolkning, og utfordringen som representanten Skovholt Gitmark beskriver, er at mange stater ikke tar dette ansvaret – enten ikke i det hele tatt eller ikke fullt ut, f.eks. gjennom helt eller delvis å utelate deler av befolkningen fra politiske prosesser eller fra fordeling av goder.

La meg gi noen eksempler på hva regjeringen gjør. Jeg kan begynne med FN-systemet, som i økende grad arbeider for en rettighetsbasering av sin innsats. Regjeringen har besluttet å bidra med 8 mill. kr til FNs fond for integrering av menneskerettigheter i verdensorganisasjonens arbeid på landnivå, fordi vi mener at det skal gjennomsyre politikken til FN-organisasjonene på alle nivåer. Det nytter ikke bare å gjøre det sentralt; en må gjøre det i landene, det er der det spiller en rolle. Blant FN-organisasjonene kan jeg nevne UNICEF, som jobber for realisering av retten til utdanning, og i det året vi nettopp har lagt bak oss, bidrar Norge med 550 mill. kr til dette arbeidet.

Utdanning er en del av grunnleggende rettigheter. Det har landene selv ansvar for, men vi prøver særlig å bidra nettopp i land der myndighetene ikke selv har kontroll, i sårbare stater med krig og konflikt, eller i land der vi ser at f.eks. jenter ikke får oppfylt den retten.

Det er mange rettigheter som er viktige. ILO og det arbeidet ILO gjør, er et annet eksempel, der vi arbeider for å fremme arbeidstakernes interesser, noe som også vil få betydning for mennesker i våre samarbeidsland.

Som Peter Skovholt Gitmark er godt kjent med, er alle stater gjenstand for regelmessige landgjennomganger i FNs menneskerettighetsråd, og der mottar statene anbefalinger og påtale, påstander og påpekninger – kall det hva du vil – som de er nødt til å forholde seg til. Vi fra norsk side er veldig aktive i disse prosessene. Vi bruker disse landgjennomgangene til – sammen med andre land – å samarbeide og være i dialog med statene om hvor det er meningen at utviklingen bør gå for å styrke menneskerettighetssituasjonen. Siden Peter Skovholt Gitmark tar fram Etiopia: Menneskerettighetsrådet var et av de stedene der vi deltok i arbeidet nettopp ved å påpeke viktige menneskerettighetsbrudd i Etiopia.

En utviklingspolitikk som er tuftet på menneskerettighetene skal både styrke myndighetenes evne til å oppfylle borgernes rettigheter og bidra til folks egen evne til å kreve sine rettigheter gjennomført. Derfor gjør vi en betydelig innsats for å følge opp menneskerettighetene på landnivå. Vi støtter bl.a. organisasjoner som jobber for fundamentale rettigheter. Det kan være homofiles organisasjoner, arbeidet som organisasjonene der gjør. Jeg møtte nettopp folk i organisasjoner som jobber for grunnleggende menneskerettigheter i Malawi, hvor den nye presidenten, Joyce Banda, er opptatt av å sørge for grunnleggende rettigheter og for å styrke og utvide rammene for demokrati. I møte med organisasjonene der, som vi har støttet gjennom en årrekke, pekte de nettopp på at arbeidet og nye ledere har ført til et økt demokratisk rom som vi har bidratt

til å skape gjennom et langsiktig samarbeid med frivillige organisasjoner.

Når det gjelder utviklingen av demokrati, vil jeg peke på et par ting som jeg også kommer til å komme tilbake til når vi presenterer stortingsmeldingen vår. Det er for det første at utgangspunktet vårt må være at sentrale elementer i det vi forbinder med et demokrati, er en del av de internasjonale menneskerettighetene, særlig FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, som trådte i kraft i 1976. Det handler om politisk deltakelse, ytringsfrihet og de grunnleggende tingene.

For det andre må demokratiutvikling i all hovedsak forstås som en intern prosess som er drevet fram av lokale aktører i hvert enkelt land. Vi må ha et nøkternt, realistisk forhold til hva det er vi kan bidra med utenfra, fordi det er vanskelig å se – og jeg tror en har få eksempler på – at demokrati påtvunget utenfra er noe som har lyktes. Tvert imot er det det langsiktige arbeidet gjennom å fremme viktige demokratiske institusjoner og støtte opp om sivilsamfunnet som over tid bidrar til en positiv utvikling. Det er avhengig av at det finnes egne krefter i landene som driver endringene framover.

I land med en svak demokratisk tradisjon, men hvor mulighetene for endring er til stede, er det muligheter. Myanmar kan f.eks. ikke sies å være et velfungerende demokrati ennå, men de viser en vilje til politisk demokrati når det er noe regjeringen der støtter opp om, og det sentrale for regjeringen vår har vært hvordan vi kan støtte opp om aktører og prosesser som vil bidra til demokratiutvikling. Det er også viktig å understreke at der var vi også til stede og bidro til positive prosesser i en situasjon der vi ikke så de samme positive tegnene til demokratiutvikling som vi ellers så.

For det tredje er demokratiutvikling en kompleks prosess, og det er noe av det vanskeligste vi kan begi oss inn på. Det er fordi vi er enige om at vi ikke kan påføre demokrati utenfra. All den tid demokrati handler om de fundamentale forholdene og den fundamentale fordelingen av makt i et samfunn, er det nødvendig at egne krefter i landet til enhver tid står bak endringene og driver dem framover. Dette handler om tiltak for å styrke frie medier, og vi legger ikke skjul på hva det er vi mener overfor våre partnere. Vi er uredde forkjempere for det vi mener er riktig. Dette gjelder spørsmål som er mer kontroversielle, som kvinners og seksuelle minoriteters rettigheter. Peter Skovholt Gitmark trakk også fram Uganda som eksempel, et sted der vi har brukt betydelig politisk kapital og engasjement for nettopp å jobbe imot de lovene som er strenge mot homofile, som bl.a. innebærer dødsstraff for homofile, og som vi i en del tilfeller har brukt mye tid og krefter på å jobbe imot.

For det fjerde handler ikke demokrati alene om de formelle institusjonene for gjennomføring av politikk og for utforming, men om utviklingen av en demokratisk politisk kultur, sånn at et lands innbyggere skal kunne gjøre bruk av systemet. Vi bruker mye penger – 1,8 mrd. kr i fjor – til styrking av sivil samfunn i utviklingsland. Dette representerer en formidabel innsats, der også norske frivillige organisasjoner gir et betydelig bidrag, og vi tenker at de er best

til å gjøre den jobben. Vi legger opp til en styrking av dette arbeidet i år. Det har Stortinget vedtatt.

Jeg vil understreke en ting siden jeg var inne på Malawi i sted. En av de tingene som slår meg etter hvert som jeg har besøkt en rekke utviklingsland og sett på utviklingen over tid, er at fordeling av penger er avgjørende for fordeling av den politiske makten i et samfunn og dermed avgjørende for demokratiet. Ofte er det sånn i et samfunn at der noen har mye penger, har også noen mye politisk makt. Er du en stor gruveeier i et land, utøver du som gruveeier betydelig politisk makt. Er du en stor oljeeier eller driver stort der, utøver du betydelig politisk makt.

Samtidig er den foruroligende trenden at mange av dem som har politisk makt, også er de som tilraner seg, eller skaffer seg, den økonomiske makten. Dette må vi jobbe imot. Derfor jobber vi med en del av disse tingene i flere land, bl.a. har vi i Uganda trukket dette fram, og vi jobber for en grunnleggende styrking av finansforvaltningen. Det å ha riksrevisjoner på plass, det å ha finanssystemer som er åpne, det å gi innsyn til storting og parlamenter i disse prosessene er en viktig del av både Skatt for utvikling-samarbeidet, arbeidet vårt med riksrevisjoner og arbeidet vårt med Olje for utvikling. I presentasjonen av stortingsmeldingen vil jeg varsle at vi kommer til å legge større vekt på demokratiarbeidet i utviklingssamarbeidet i årene som kommer.

Peter Skovholt Gitmark (H) [10:22:31]: Det gleder meg at statsråden sier at stortingsmeldingen som nå kommer til Stortinget, vil legge økt vekt på demokrati og menneskerettigheter i norsk utviklingspolitikk. Det hilser Høyre velkommen og det vil Høyre støtte, for det rommet som menneskerettigheter og demokrati har hatt, har vært for stort på det retoriske plan og for lite på det konkret politiske plan.

La meg si at utviklingspolitikken rommer mye. Noe av det viktigste som utviklingspolitikken skal romme, må være nettopp kampen for universelle menneskerettigheter. Dette er ikke en à la carte-liste man skal plukke fra, men dette er universelle rettigheter: Det er demokrati, det er handel, det er utdanning, det er helse og bistand. Dette er alle viktige deler av en utviklingspolitikk. Når statsråden i sitt innlegg sa at det er mye penger som går og skal gå til det norske sivilsamfunnet, for de er best, da vil jeg si at ja, i mange tilfeller gjør det norske sivilsamfunnet en formidabel jobb og vil fremdeles gjøre det. Men min og Høyres innfallsvinkel er at man må i ethvert prosjekt gå inn med det for øyet at man skal finne den aktøren som leverer best både når det gjelder målsettinger for programmet eller prosjektet, og når det gjelder organisasjonens egen effektivitet. Er det likt mellom mottakerlandets sivilsamfunn og vårt sivilsamfunn, må man velge mottakerlandets sivilsamfunn nettopp fordi det har en egenverdi å bygge det opp.

Så tilbake til utdanning og de varme ordene som statsråden sa om utdanning, som jeg deler, men da er det spesielt å se at man kutter bl.a. i inneværende budsjett for UNICEFs bevilgninger, fordi jeg mener at utdanning må til for å skape reell deltakelse og dermed også demokrati som fungerer.

La meg stille statsråden et konkret oppfølgingsspørsmål. Jeg brukte noe av mitt innlegg på å snakke om studenter som er blitt utvist fra sine læresteder, og om muligheten for at de kan komme til Norge for å studere eller studere i andre land. Vil statsråden ta dette initiativet og gjøre det til sin egen politikk og norsk politikk å gi noen studenter den muligheten og se til at andre land gjør det samme?

La meg avslutte med å si at varig ut av fattigdom er også en helt sentral del av menneskerettighetene. Det å leve uten fattigdom er en del av både et velfungerende demokrati og menneskerettigheter på den andre siden. Det må bety at hvis næringsutvikling og handel skal bidra til økonomisk vekst, må det igjen få økt rom. Det er noe vi må kunne bruke for å premiere land som beveger seg i riktig retning når det gjelder både demokrati og menneskerettigheter.

Statsråd Heikki Eidsvoll Holmås [10:25:38]: For det første synes jeg nå det er veldig gledelig at Peter Skovholt Gitmark sier at det er greit å kjøre på og ha de verdiene som vi ønsker å legge vekt på, i utviklingspolitikken, og at det er helt greit og legitimt å stille den type krav til de landene vi skal samarbeide med, enten det gjelder menneskerettigheter, sosial fordeling eller andre elementer. Det hadde vi en debatt om her like før jul.

Jeg mener at hvis en ser på oppfølgingen av grunnleggende sosiale menneskerettigheter, som også Skovholt Gitmark var inne på, står det nettopp på landenes egen vilje til å ta inn skatteinntekter og bruke disse til å oppfylle de grunnleggende menneskerettighetsforpliktelsene. En av de tingene som slår meg, er at altfor mange utviklingsland ikke er villig til å gjøre det, fordi man ikke er villig til å ta den politiske belastningen. Men det kommer vi til å jobbe for internasjonalt. En rettferdig fordeling er helt sentral for å oppfylle de grunnleggende menneskerettighetene – som også er sosiale.

Det andre er at jeg tar det innspillet som Skovholt Gitmark kom med på utdanningssektoren. Det er ingen tvil om at mange unge folk står i spissen for den jobben som gjøres, for de er ofte de mest utålmodige, og de er pådriverne i mange sammenhenger for en positiv demokratisk omveltning.

Men da vil jeg bare stille et spørsmål tilbake til Peter Skovholt Gitmark, som han kan komme tilbake til senere. Da vi diskuterte budsjettet for i år, kuttet Peter Skovholt Gitmark og Høyre ut all støtte til Latin-Amerika. Det var 200 mill. kr, hvorav 100 mill. kr i år og i budsjettet for i fjor var brukt nettopp for å styrke menneskerettighetene. Colombia, som Peter Skovholt Gitmark nevnte, er et av de landene der studentledere har hatt det skikkelig tøft. Det er et av de landene der det fortsatt er alvorlige brudd på menneskerettighetene, og der bl.a. den innsatsen vi gjør gjennom våre bevilgninger til ambassadene i de landene, bidrar til en positiv utvikling. At da Peter Skovholt Gitmark sier at de skal øke menneskerettighetspotten med 100 mill. kr, men kutter massivt, går ut over menneskerettighetsarbeidet vårt i de landene hvor vi er. Det vil jeg advare mot. Jeg er derfor glad for at Stortinget vedtok vårt budsjett, og ikke Høyres budsjett, i løpet av året som var.

Jeg vil også trekke fram det åpenbare politiske dilemmaet.

maet her, som jeg mener det er viktig at vi ikke underslår. Det er sånn at i en del land har man autoritære styresett som likevel er opptatt av å oppfylle de sosiale rettighetene for sine innbyggere. Jeg tror ikke det er til å stikke under stol. Derfor står vi i noen sammenhenger overfor dilemmaet: Skal vi være inne i landet og samarbeide med myndighetene for å støtte opp om de sosiale rettighetene, eller skal vi være knalltøffe og jobbe for demokrati? Jeg mener at vi skal ha en større vekt på demokrati i årene som kommer. Det vil jeg legge fram i den stortingsmeldingen som skal komme, men vi kan ikke underslå at det i noen sammenhenger er et dilemma.

Eva Kristin Hansen (A) [10:29:07]: Det er en viktig interpellasjon som blir tatt opp her i dag, fordi menneskerettigheter og demokratiets rolle i utviklingspolitikken er det nødvendig å diskutere.

Først: De internasjonale menneskerettighetene er i dag et viktig utgangspunkt for norsk utviklingspolitikk. Noe av det vi jobber mye for, er at man skal respektere menneskerettighetene og at de skal utvikle demokrati. Men det er ikke alltid like enkelt, fordi det er landene selv som må ta ansvaret for det. Det er landene selv som må gjøre jobben – vi kan ikke gjøre den for dem. Men vi kan gjennom utviklingspolitikken og gjennom vår bistand bidra til at det skjer en positiv utvikling. Vi ser i dag at mange land hver eneste dag bryter grunnleggende menneskerettigheter. Folk undertrykkes, får ikke tilgang til mat og rent vann, unger får ikke gå på skole og blir tvunget ut i barnearbeid, og kvinners rettigheter krenkes. Når vi har kunnskapen om at dette skjer, er det nødvendig at vi diskuterer tiltak. Jeg mener det er viktig med et bredt spekter av virkemidler for å fremme menneskerettigheter og demokrati. Samtidig må vi være klar over at demokrati ikke er noe som etableres over natten. Endringer i holdninger i et samfunn skjer heller ikke på dagen. Dette er noe det må jobbes kontinuerlig med over tid.

Men det er flere ting Norge kan gjøre, og som vi gjør i dag. Vi skal være offensive overfor land som vi vet bryter menneskerettighetene, og vi må tørre å ta opp enkeltsaker når vi vet at det har skjedd grove brudd på menneskerettighetene. Vi må bruke ulike kanaler for å oppnå resultater. Vi må jobbe gjennom FN og andre store aktører. Statsråden nevnte bl.a. FNs fond for integrering av menneskerettigheter, UNICEF, FNs landgjennomgang og ILO som gode eksempler. Vi må også bidra med kompetansen og erfaringen vi har når det gjelder statsbygging og hvordan et demokrati kan fungere.

Det aller viktigste virkemidlet i arbeidet med demokrati og menneskerettigheter mener jeg er å styrke sivilsamfunnet. Skal man få demokrati, må det være noe folket i landet ønsker seg og kjemper for. Det er helt umulig for oss fra utsiden å skulle innføre demokrati i et annet land. Derfor mener jeg det er helt avgjørende at Norge støtter ulike aktører som jobber med påvirkning overfor egne myndigheter: organisasjoner, fagbevegelse og ikke minst må vi bidra slik at uavhengige medier kan ha livets rett.

Hvordan skal vi som giver forholde oss til land som vi vet bryter menneskerettighetene, og som trenerer arbeidet

med å bygge demokrati? Det er helt klart at vi må ha klare forventninger til de landene vi faktisk bruker penger på gjennom vår bistand. Det store spørsmålet er om vi i det hele tatt skal gi bistand til land som vi mener bryter menneskerettighetene, eller som ikke fremmer demokrati. Jeg mener at hvis det er land vi bruker mye penger på gjennom f.eks. stat-til-stat-bistand, og som absolutt ikke viser vilje til endring, og at ting blir verre, skal vi faktisk vurdere å kutte det helt ut eller redusere bistanden betraktelig. Men det må være en avveining, en avveining opp mot hva vi tror vi kan få til framover, og hvilken betydning en eventuell stans i bistand vil ha. Det handler også om hvilke kanaler vi bruker til å gi bistand. Jeg mener at hvis vi kutter mye i bistanden til et land, som stat-til-stat-bistand, mener jeg uansett at vi skal bruke penger på sivilsamfunnet og medier – et par eksempler som også statsråden nevnte.

Til slutt: Jeg synes det er bra at representanten Skovholt Gitmark løfter opp disse problemstillingene. Det eneste som forundrer meg, er hvordan Høyre forvalter dette engasjementet. I statsbudsjettet ville partiet kutte all støtte til Latin-Amerika, som statsråden også nevnte, hvor nettopp menneskerettigheter, demokrati, støtte til sivilsamfunnet og ikke minst arbeidet for kvinners rettigheter, som representanten tok opp i sitt innlegg, er viktig. Så er det direkte feil det representanten Skovholt Gitmark sier om at den rød-grønne regjeringen ikke prioriterer menneskerettigheter og demokrati – det gjør den. Men jeg synes uansett det er bra vi at vi får anledning til å diskutere dette temaet.

Peter N. Myhre (FrP) [10:33:43]: Dette er en viktig debatt, og den står helt sentralt i spørsmål som dreier seg om utviklings- og bistandspolitik. Menneskerettigheter og demokrati er faktorer i et lands utvikling som må gå hånd i hånd. Fravær av respekt for menneskerettigheter gjør demokratiet umulig å gjennomføre – og uten demokrati vil det heller ikke være mulig med en utvikling som gjør menneskerettighetene reelle.

Interpellanten viste til land som Etiopia, Zimbabwe, Iran og Nicaragua m.fl. og også Uganda. Det er interessant å merke seg en reportasje i NRK i dag morges om nettopp Uganda, hvor opposisjonen i Uganda påpeker det enkle faktum at norsk bistand til det ugandiske diktaturregimet bidrar til å støtte opp om diktaturet i Uganda, bidrar til at diktaturregimet vil overleve lenger enn ellers mulig. Det er sterke demokratiske opposisjonskrefter i Uganda. Norges innsats i landet bidrar til å undertrykke disse. Det er i seg selv et eksempel på at norsk utviklingspolitikk ikke er velorganisert nok. Det foretas ikke prioriteringer. Det er «business as usual» som gjør at å gjennomføre tiltak for å gjøre det lettere for opposisjonen å bekjempe diktaturet i et land som Uganda, blir vanskelig. Det som er viktig, er å sørge for at det er de demokratiske kreftene som hjelpes frem i stedet for å hjelpe diktaturet til å overleve, som vi dessverre ser skjer bl.a. i Uganda.

En diktator vil alltid se det som en fordel at befolkningen lider i fattigdom og undertrykkelse. Der går det en historisk linje fra de europeiske imperiene på 1700- og 1800-tallet, via Stalins Sovjetunionen, til dagens diktaturer i Asia og Afrika. De ser landets inntekter som det viktigste.

De ser utvinning av naturressurser som en kilde til å styrke sin egen posisjon. For dem er utvikling av velstand og velferd i landet helt uten interesse, fordi en bedre økonomi og en større respekt for menneskerettighetene vil bli sett på som en trussel mot diktaturregimet. Det er altså en natt-og-dag-situasjon i forhold til det vi er vant med. En regjering i et land som Norge vil ikke overleve hvis ikke velstands- og velferdsspørsmål tillegges stor vekt, og at det gjøres mulig å opprettholde full sysselsetting og en god utvikling i økonomien. I de diktaturene vi her snakker om, er det altså omvendt. For dem er det en fordel av det går dårlig i landet, for da opprettholder de makten i det uendelige.

Vi merker oss at statsråd Eidsvoll Holmås sier at det skal være riktig og viktig å belønne land som viser vilje til utvikling av demokrati, og han nevnte Myanmar. Det er positivt, men den logiske konsekvensen av det må være at man foretar den stikk motsatte strategi når det gjelder land som definitivt ikke viser vilje til å belønne utvikling av demokrati og menneskerettigheter, eller tegn til å prioritere dette.

Dette får stå som min kommentar til denne viktige debatten. Jeg synes det er viktig at u-hjelpsspørsmål nå blir diskutert grundig. Det er god grunn til å etterlyse en mer aktiv holdning fra regjeringens side når det gjelder å prioritere utvikling av respekt for menneskerettigheter og demokrati, for på den måten å gjøre det mulig for fattige land og arbeide seg ut av fattigdommen.

Ine M. Eriksen Søreide (H) [10:39:03]: Statsråden avsluttet sitt innlegg med å peke på et dilemma, nemlig de stedene hvor autoritære regimer bryter menneskerettighetene, men er opptatt av sosiale rettigheter. Det kan av og til være et dilemma. Men jeg tror det viktigste for et land som Norge, som en betydelig giver og en betydelig aktør, er å holde fast ved det grunnleggende: Menneskerettighetene er universelle. De gjelder helt uavhengig av tid og sted, de kan ikke byttes bort, de kan ikke veksles inn, og de kan ikke fratas av autoritære ledere som mener at andre rettigheter er viktigere. Sagt på en annen måte: Sjøl om du får mat på bordet, betyr det ikke at du har sagt fra deg retten til ytringsfrihet. Det utgangspunktet må være det som gjelder.

Det er en tid for stille diplomati. Det er en tid for å si klart og tydelig ifra. Det er også viktig at Norge har en klar og tydelig holdning ikke bare overfor land som ligger oss fjernt, og som ikke betyr så mye, men at vi har akkurat den samme holdning overfor land der vi kanskje har strategiske og økonomiske interesser, nettopp fordi menneskerettighetene er universelle og gjelder uavhengig av tid og sted.

Statsråden er inne på et viktig poeng, nemlig at den nasjonale politikken i de landene Norge engasjerer seg, er avgjørende. Der det oppstår krig og konflikt, der det er brudd på menneskerettigheter, der det er svak økonomisk framgang, og der det er vanstyre er det den nasjonale politikken som i stor grad spiller fallitt. Men vi påvirker jo gjennom de landene vi samarbeider med, og hvordan vi samarbeider med landene.

Daværende utviklingsminister Erik Solheim holdt et innlegg på det årlige stasjonsjefsmøtet i Utenriksdeparte-

mentet 26. august 2010. Alle momentene hans – ganske mange av dem – er lagt ut på UD's nettsider, og under overskriften «Klimatilpasning» sier Erik Solheim:

«Klimavasking: All norsk bistand, både den eksisterende og alle nye tiltak skal gjennomgås for å sikre at de ikke bidrar negativt til klimaet.»

Jeg skulle ønske at det var like store ambisjoner på menneskerettighetsområdet – at all norsk bistand ble «menneskerettighetsvasket», som man da får bruke som et begrep – rett og slett for å sikre at den ikke bidrar negativt til menneskerettighetene. Det kanskje mest påfallende ved å lese igjennom Erik Solheims punkter og poenger til stasjonsjefene i 2010 er at gjennom alle de temaene han nevner, er ikke menneskerettigheter nevnt med ett ord. Det kan være en tilfældighet, men jeg tror dessverre det er et uttrykk for måten regjeringa har prioritert på.

I Sverige og Finland har de nå lagt til grunn en helt ny innfallsvinkel på utviklingspolitikken, der menneskerettighetene står i sentrum. Regjeringa har også ved noen anledninger vist at den kan fatte beslutninger og gjøre tiltak som blir viktige. 28. november 2011 fikk Stortinget et brev – også da fra Erik Solheim – der den planlagte budsjettstøtta på 70 mill. kr til Malawi ble omdisponert fordi, som det sto:

«da statsbudsjettet ble fremlagt sommeren 2011 ble det klart at Malawis reformprogram med IMF måtte legges på is. En negativ utvikling innen styresett og menneskerettigheter bidro også til at givene holdt tilbake budsjettstøtten. Norge har sammen med andre budsjettstøttegivere tydeliggjort sin bekymring for innstramming i det demokratiske handlingsrommet.»

Akkurat det er noe vi fra Høyres side har etterlyst, også når det gjelder flere land enn Malawi. For det er et effektivt virkemiddel, og det viste også eksempelet med Malawi.

Det er mye som kan gjøres for å få bedre fokus på menneskerettigheter i norsk utviklingspolitikk. Et av de poengene som har vært nevnt tidligere, og som jeg synes det kan være verdt å be statsråden vurdere, er om man i UD skulle få et slags etikkråd – tilsvarende det man har i Statens pensjonsfond utland – for å vurdere korrupsjon, for å vurdere menneskerettighetsutvikling og eventuelt vurdere uttrekk av bistand. For på et eller annet tidspunkt må man jo stille seg spørsmålene: Hvor går grensene? Når er utviklingen så negativ at vi ikke lenger kan forsvare å være til stede? Og i så fall hvilke kriterier skal gjelde for uttrekk?

Jeg synes også det er viktig at de gjennomgangene og rapportene som lages i enkeltland for å vurdere prosjektene opp mot menneskerettigheter, blir gjort offentlig tilgjengelig for Stortinget og for allmennheten. For det er viktig å kunne føre tilsyn med og ha innsyn i de prosessene som faktisk er.

Så det fins muligheter for å gjøre langt mer på menneskerettighetsområdet. Jeg synes det er flott at min gode kollega representanten Skovholt Gitmark tar opp et så viktig tema, og at vi får, synes jeg til nå, en veldig god debatt.

Dagfinn Høybråten (KrF) [10:44:23]: Jeg takker interpellanten for å ha reist en viktig debatt. Tanken om menneskerverd og alles likeverd er prinsipielt sett en bærene-

bjelke for vårt forsvar både for menneskerettighetene, for demokratiet og for vårt internasjonale utviklingssamarbeid.

Menneskerettighetene bygger på at menneskeverdet tilhører det enkelte mennesket, og at det tilhører alle mennesker. Demokratiet bygger på at alle voksne mennesker er myndige individer. Likeverdet gjenspeiles i prinsippet om én mann – og kvinne – én stemme. Utviklingssamarbeidets etiske grunnlag finnes ikke minst i kombinasjonen av respekten for menneskeverdet, alles likeverd, og nestekjærlighetsprinsippet – solidaritetstanken.

Når andres menneskeverd krenkes av katastrofer eller krig, av nød og fattigdom, av undertrykkelse og urettferdighet, skal vi ikke være likegyldige. Det er en slik solidaritetstanke som har vært bærebjelken i det norske folks oppslutning om internasjonal nødhjelp og utviklingssamarbeid gjennom flere tiår.

Sammenhengen mellom realisering av menneskerettigheter og utviklingssamarbeid er innlysende. Når retten til liv og helse krenkes, kreves mer enn paragrafer. Det trengs innsats for å bygge helsevesen som kan forebygge og behandle sykdom og skade. Når retten til utdanning krenkes, kreves mer enn paragrafer. Det trengs skolebygg, lærere og læremidler. Når ytringsfrihet og trosfrihet krenkes, trengs mer enn lovparagrafer. Det trengs institusjoner som kan sikre rettsstaten, og kvalifiserte mennesker som kan bemanne dem. Og det trengs frie medier og sivilsamfunn som kan holde kontroll med myndighetenes maktutøvelse.

Bistandens bidrag til realisering av menneskerettighetene og demokratiet er følgelig større og bredere enn et arbeid som sikter på å bygge institusjoner for demokrati og sivile menneskerettigheter i snever forstand. Samtidig er det god grunn til å spørre om det mer direkte arbeidet for å fremme menneskerettigheter og demokrati gjennom bistanden er godt nok organisert, og om resultatene svarer til målene. Det var en Norad-evaluering av dette i 2011 som tyder på at vi ikke er systematiske nok fra norsk side – at dette ikke er godt nok forankret i Utenriksdepartementet. Jeg vil gjerne spørre statsråden om hvordan denne evalueringen fra 2011 er fulgt opp.

Over en tiårsperiode har vi brukt om lag 10 mrd. kr på bistand, med formål om å fremme menneskerettighetene. Det sivile samfunn forvalter en stor del av midlene. Det gjør også FN. Norge har bidratt vesentlig på flere områder, bl.a. til å styrke menneskerettighetsforsvarere i mange land.

Evalueringer som er gjort, tyder som sagt på at det er klare forbedringspunkter. Det er begrensninger i hvor lett man kan endre de dypere forutsetninger for levende demokrati og ivaretagelse av menneskerettigheter. For dette arbeidet kan kollidere både med rådende maktforhold og kulturelle holdninger i tillegg til en rekke andre praktiske hindringer. Dette arbeidet er ofte politisk sensitivt. Etter vårt syn trenger vi mer systematikk. Vi må vite hva som gir resultater, ikke bare sette intensjonene høyt.

La meg derfor slå fast – med bred penn – at menneskerettighetene i vid forstand må respekteres. Det kravet må fastholdes overfor alle lands myndigheter. Stat-til-stat-bistand kan i ytterste fall kuttes, og det har skjedd i tilfel-

ler der myndighetenes vanstyre gjør bistand umulig. Men jeg har et vennlig, men bestemt råd til mine ærede kolleger fra Høyre som har reist denne debatten: Det beste må ikke bli det godes fiende! Det er jo nærmest slik at det er et kjennetegn på fattige land at myndighetenes styresett har store mangler. Det ville ikke bli noe bistand i det hele tatt hvis vi skulle legge norske mål på politiske og sivile rettigheter til grunn for de landene vi skal gi bistand til. Hvis vi gjør det, vil vi frata menneskene i disse landene noen andre grunnleggende menneskerettigheter som handler om deres rett til liv, helse og skolegang. Derfor går det ikke an å være så firkantet som det en kan være fristet å trekke ut av det representanten Skovholt Gitmark har sagt her i dag. Vi kan bli så politisk korrekte og firkantete i vår prinsipielle kamp for menneskerettighetene at resultatet blir at færre mennesker opplever at deres menneskerettigheter – i vid forstand – blir ivaretatt. Det er selvfølgelig ikke hensikten. Da kan vi heller ikke drive en kuttepolitikk for å forsvare menneskerettigheter som i realiteten innebærer at menneskerettighetene svekkes. Det ville gå på tvers av vårt overordnede mål, som er å føre en utviklingspolitikk som gir resultater for de medmennesker som trenger det mest. Derfor må vi alltid spørre når vi står overfor situasjoner som i Malawi, i Zimbabwe og i andre land: Hva blir konsekvensene for de menneskene som vil rammes av en beslutning om å trekke ut norsk bistand? Det handler også om menneskerettigheter.

Ola Elvestuen (V) [10:49:39]: Menneskerettigheter og demokrati må stå som noen grunnleggende målsettinger for all norsk utenrikspolitikk, herunder også bistands- og utviklingspolitikken. Det er en kjensgjerning at Norge gjennom lang tid har vært – og er – en pådriver for menneskerettigheter og demokrati internasjonalt. Det skulle også bare mangle. Det er klart at vi både som et demokrati og som frie borgere har et ansvar for å være med på å bygge opp under utviklingen av universelle rettigheter internasjonalt. Jeg er også glad for at statsråden sier at han legger større vekt på demokrati i den nye meldingen om norsk utviklingspolitikk som kommer til Stortinget.

Jeg er enig med statsråden i at man skal ha et nøkternt og realistisk forhold til hva man kan få til med bistands- og utviklingspolitikk. Samtidig reiser jeg spørsmål om det dilemmaet statsråden trekker fram, at man kan ha autoritære regimer som legger vekt på sosiale rettigheter, fattigdomsbekjempelse og utvikling på det feltet, men samtidig ikke respekterer universelle rettigheter, demokrati og menneskerettigheter. I en slik situasjon er det viktig at Norge har en tydelig og klar holdning og et tydelig og klart mål for den politikken som vi skal føre. Målet må være at fattigdomsbekjempelse og utvikling må følges opp med demokrati og utvikling av menneskerettigheter. For det er en kjensgjerning at man over tid, for å få en stabil og økonomisk utvikling, er nødt til og avhengig av å ha et godt styresett som kan utvikles over tid, at man får på plass institusjoner som kan bekjempe korrupsjon, som kan bygge opp under sivilsamfunnet og ha en åpenhet i det enkelte land.

Det må ikke være slik at det at et autoritært regime som gjør noe som er positivt på det sosiale feltet, gjør at Norge

ikke er like tydelig på å bygge opp under demokrati – å være tydelige på at respekten for menneskerettigheter er et klart mål. Man skal være spesielt varsom med at man ikke er med på å legitimere et autoritært regime med den kontakten man har med et slikt regime. Det er klart at vi skal være involvert dersom vi mener at vi kan bidra til en positiv utvikling. Det er retningen på utviklingen som er det avgjørende for hva Norge bør gjøre.

Det er også å påpeke at menneskerettigheter og demokrati ikke bare trengs å tydeliggjøres fra regjeringens side i utviklingspolitikken, men også kanskje tydeliggjøres i utenrikspolitikken mer generelt. Jeg leser i Dagens Næringsliv i dag at utenriksminister Espen Barth Eide er i Aserbajdsjan. Dersom han, med forbehold, er sitert riktig når han beskriver presidenten i Aserbajdsjan – Alijev, en meget autoritær president – som en meget visjonær og intelligent leder, og avslutter med at det at han sitter en stund, gjør at han kan tenke langsiktig, blir jeg bekymret for om demokrati og menneskerettigheter er regjeringens tydeligste og fremste mål, eller om det er andre interesser, norske økonomiske interesser, som går foran og anses å være viktigere.

Men jeg tar statsrådets ord om at han vil legge større vekt på demokrati i norsk utviklingspolitikk i årene framover til etterretning, og ser fram til den meldingen som kommer til Stortinget for å få bekreftet hvordan dette skal gjøres i praktisk politikk.

Svein Roald Hansen (A) [10:54:35]: Representanten Peter N. Myhre sa at diktatorer alltid vil se det som en fordel at folk lider. Jeg tror kanskje at det er en vel overforenklet problemstilling. I hvert fall ville den arabiske våren ha blitt en tankevekker for mang en diktator i så måte.

En annen lærdom vi må trekke av den arabiske våren, er at opposisjonen ikke per definisjon er det demokratiske alternativet til diktaturet. Jeg husker en av opprørerne i Libya, som ifølge mediene sa at når de var kvitt Gaddafi, kunne de endelig innføre flerkoneri, for nå var det så mange gamle jomfruer som ingen tok seg av. Målsettingen bak det opprøret var litt ulikt, for å si det slik.

Interpellanten trakk opp demokrati og grunnleggende menneskerettigheter som det viktigste målet for utviklingspolitikken, sammen med å få mennesker varig ut av fattigdom. Jeg tror ikke det er noen uenighet om dette her i denne salen. Spørsmålet er, som flere har vært inne på: Hvordan når vi det målet? Hvordan utvikle demokrati i land uten strukturelt grunnlag for demokrati i vår forstand, hvor maktforholdene ikke går etter skillelinjer som lar seg organisere i politiske partier, men mer er fundamentert i etnisitet eller stammer? Hvordan utvikler vi demokrati i vestlig forstand i slike land, i land hvor analfabetismen må overvinnes for at befolkningen overhodet skal kunne delta i en informert samfunnsdebatt? Hva etterspør ungdommen i Ghana, i Vietnam, eller i Kina? Er det demokrati eller jobb?

Så er jeg helt enig med det representanten Ine M. Eriksen Søreide sier, at demokrati ikke er noe man kan bytte ut med jobb, eller bytte ut med mat på bordet. Det er ikke det som er poenget, men hvor legger disse ungdommene det

de kan av forventninger – kall det politisk press – inn mot sine myndigheter? Da er det på jobb, da er det på mat på bordet.

Poenget er, som bistandsministeren pekte på, at demokratiet må utvikles innenfra, det kan ikke importeres. Vi kan støtte, vi kan være modell, vi kan si ifra om utvikling som går i feil retning, enten det er demokrati eller menneskerettigheter, vi skal stille krav. Men hva gjør vi når det går feil vei, eller ikke går fort nok i riktig vei? Hva er den beste veien til målet? Det er det dilemmaet vi står overfor. Er det å trekke seg ut? Det er den enkleste løsningen, for da har vi vår sti ren. Men fører det fram, blir det mer demokrati, blir det mer menneskerettigheter, blir utviklingen bedre av det?

Det er, som representanten Dagfinn Høybråten avsluttet med, det spørsmålet vi også må stille oss når vi står overfor den avveiningen og det dilemmaet. Og så vet vi at det kan være nødvendig, slik vi har gjort flere steder, hvor vi enten har tatt bort støtten fra myndighetskanalen eller trukket oss ut. Alternativet er altså å finne andre kanaler som myndighetene ikke kan dra nytte av, for å styrke de demokratiske kreftene som måtte finnes i landet. Sivilsamfunnet er en viktig kanal, norske organisasjoner er en viktig partner.

Det denne debatten viser, er etter mitt skjønn bred enighet om å legge stor vekt på demokrati og menneskerettigheter i utviklingspolitikken, bidra det vi kan til å få fram det i de fattige landene, i tillegg til en økonomisk og sosial utvikling. Men det Høyre her varsler, er en utviklingspolitikk hvor terskelen for å snu ryggen til et land senkes. Det kan gjøre veien til både demokrati, menneskerettigheter og utvikling tyngre og lengre for menneskene i disse landene.

Peter Skovholt Gitmark (H) [10:59:25]: Jeg har en erkennelse å komme med. Jeg har drevet valgkamp også utenfor Norges grenser. Et av de landene jeg har drevet valgkamp i, er i Uganda. Der så man at opposisjonen ble angrepet gang etter gang med følgende nærmest retoriske spørsmål: Verden støtter president Museveni. Museveni er en av de statsledere som mottar mest i budsjettstøtte. Hvor klart må opposisjonen få det inn at de, med giverlandene, ikke støtter opposisjonen, men de støtter presidenten?

Mitt bidrag i valgkampen, som da var for en politisk venn av meg, var for å si at norsk bistand til Uganda vil være enda større hvis man klarer å basere seg på respekt for menneskerettigheter og demokrati. Det er ikke og skal ikke være en legitimering i det vi gjør i forhold til ett regime, og aller minst i forhold til én diktator. Det betyr noe hva vi mynter den støtten på. Svaret til representanten Høybråten er at vår utviklingspolitikk er en bred utviklingspolitikk, og bistand er en viktig del. Men vi må fokusere på resultater, og basert på de resultatene må det være klinkende klart at det vi gjør når det gjelder hele utviklingspolitikken, ikke skal bidra til å underminere verken varig ut av fattigdom eller menneskerettigheter og demokrati. Jeg tror at det uten å trekke seg ut av land går an å gjøre ganske mye med intern fordeling med hensyn til prosjekter i land, for nettopp å nå våre to hovedmålsettinger. Der skal terskelen bli vesent-

lig mindre for å gjøre om på hvordan midlene allokeres.

Så vil jeg si at det er gledelig at statsråden ønsker å se videre på studenters stilling og muligheten for å være i Norge. Jeg håper det blir – det håper jeg statsråden kan kvittere ut – en del av den stortingsmeldingen som kommer.

Så har vi flere ganger blitt angrepet når det gjelder Latin-Amerika. Ja, svaret på det er – på noen få sekunder – at selv med 30 mrd. kr må vi også gjøre en prioritering. Den prioriteringen gjør vi både tematisk og geografisk, og våre hovedmålsettinger ligger fast: varig ut av fattigdom og menneskerettigheter og demokrati. Det er der vi vil legge inn hovedressursene. Men, igjen: Bistand er bare en del av utviklingspolitikken.

Jeg vil avslutte med å si at Høyre skal måles på handlinger, ikke på ord. Med Høyre vil norsk utviklingspolitikk støtte, ikke motarbeide, prinsippene om varig ut av fattigdom, om menneskerettigheter og demokrati. Det er en politikk jeg håper vi får muligheten til å utøve etter neste valg.

Marit Nybakk hadde her overtatt presidentplassen.

Statsråd Heikki Eidsvoll Holmås [11:02:35]: Da deler vi i hvert fall den ambisjonen om at vi begge skal vinne valget. Men det klarer vi jo ikke, så det er én av oss som vinner. Det er i og for seg greit, det er demokrati.

La meg begynne med å si én ting: Jeg synes det er litt for lite ambisiøst å legge «do no harm» til grunn når det gjelder menneskerettigheter. Jeg mener vi faktisk må legge til grunn at vi skal gjøre noe som bidrar positivt. Vi skal ikke bare *ikke* bidra negativt, vi skal bidra positivt. Jeg oppfattet ikke at Høyre mente at de ikke er enig i det, men jeg synes ikke at man skal legge listen for lavt med hensyn til sine egne ambisjoner. Det gjør heller ikke jeg. Jeg mener at den innsatsen vi gjør – og vi skal gjøre mer av det i framtiden – skal bidra positivt til utvikling av menneskerettigheter og demokrati.

Så vil jeg si én ting: Demokrati er ikke bare å legge en stemmeseddel i en urne, og så er det demokrati. Det er avgjørende for fordeling av politisk makt i et samfunn at man også har fordeling av penger, fordeling av verdier. Derfor mener jeg at demokrati og fordeling henger nøye sammen. Det er veldig mange på høyresiden – og det mener jeg er en generell anklage mot høyresiden, som på en måte har vært en diskusjon mellom høyresiden og venstresiden – som oppigjennom har vært mer opptatt av muligheten til å legge en stemmeseddel i urnen enn av å se på fordelingen i samfunnet. Men den reelle makten i et samfunn måles ut fra begge deler. Det kommer vi til å legge til grunn i meldingen.

La meg ta noen eksempler. Det ble trukket fram Malawi, som var et av de stedene hvor vi holdt tilbake penger, statsstøtte, fordi vi syntes at utviklingen var negativ. Eritrea er et annet eksempel. Der har det vært en negativ utvikling. Eritrea er i dag et av de landene som skårer høyest – som altså ligger dårligst an i hele verden når det gjelder menneskerettigheter. Zimbabwe er et annet land vi har truk-

ket oss ut av, men der vi nå er inne igjen og støtter valg og menneskerettigheter i forbindelse med oppbygging og frammarsj mot det neste valget.

Uganda er et land som flere har trukket fram. En av de tingene som jeg mener er interessant med Uganda, er nettopp at på den ene siden er det klare og tydelige stemmer – sånn som i VG i dag, der man sier kutt all bistand til Uganda. I opposisjonen i Uganda er det blandet. Det er mange der som ikke tar til orde for at man skal kutte all bistanden. Men det gjelder nettopp dette fokuset vi har på oppbygging av riksrevisjon og oppbygging i forbindelse med oljeforvaltningen, hvor vi foreslår at man skal ha en bred demokratisk debatt rundt dette. Altså: Den forankringen som ligger der, og støtte til sivilsamfunnet, er viktig for å fortsette bistanden i tiden som kommer.

Så er det viktig at vi ikke tar for lettvindt på dilemmaer. Hvis vi trekker oss ut av et land, kan vi komme i den posisjonen at vi tar maten bort fra bordet til noen, fordi vi ikke oppnår det som handler om demokratisk utvikling. Det er et dilemma. Så må vi også samtidig tenke på at da sørger vi kanskje for maten på bordet til noen som bor i et land som har en mer positiv demokratisk utvikling. Derfor legger jeg vekt på det.

Vi kommer tilbake til dette i forbindelse med stortingsmeldingen. Vi får en god debatt om dette da, og jeg er glad for at vi hadde denne muligheten til å ha denne forpostefektningen.

Presidenten: Debatten i sak nr. 1 er dermed avsluttet.

Sak nr. 2 [11:05:49]

Interpellasjon fra representanten Dagfinn Høybråten til helse- og omsorgsministeren:

«OECD-rapporten *Health at a Glance*, som ble publisert 16. november 2012, viser at det har blitt 40 pst. færre dagligrøykere i Norge mellom 2000 og 2010, den sterkeste reduksjonen blant alle OECD-land. Alkoholkonsumet har på sin side økt i Norge de siste 30 årene, selv om nivået ligger godt under det europeiske gjennomsnittet. Folkehelseinstituttet understreker i denne sammenhengen betydningen av en alkoholpolitikk som holder konsumet nede. Norges erfaringer på tobakksområdet kan ha relevans for alkoholpolitikken. Blant annet kan det være aktuelt å vurdere et sterkere fokus på de skader og den risiko alkoholbruk påfører tredjepersoner, slik man gjorde det ved å sette passiv røyking på dagsorden.

Hvilke lærdommer mener statsråden man kan trekke fra arbeidet mot tobakksskader når man legger strategier for folkehelsepolitikken generelt og for alkoholpolitikken i særdeleshet framover?»

Dagfinn Høybråten (KrF) [11:07:09]: Norges resultater i kampen mot tobakksskadene de siste 10–15 årene gir grunn til å spørre: Hva kan vi lære som kan hjelpe oss i folkehelsepolitikken framover? Det spørsmålet jeg personlig har diskutert med flest nordmenn i mine 35–40 år i norsk politikk, er røykeloven. Det spørsmålet jeg oftest

har fått i disse diskusjonene, er: Kunne vi gjort noe tilsvarende med alkohol? Jeg har til nå unngått å svare kategorisk på det spørsmålet, men jeg vil benytte denne min siste interpellasjonsdebatt i denne sal som stortingsrepresentant til å reise spørsmålet overfor en minister som har erklært at folkehelsepolitikken skal bli en viktig sak framover.

Helseministeren har sagt han vil gjenreise folkehelsepolitikken. Han har varslet en ny folkehelsemelding til Stortinget, den første siden Bondevik-regjeringen la fram sin «Resept for et sunnere Norge» i 2004. Det er bra. Jeg har fremmet interpellasjonen fordi jeg ønsker å utfordre statsråden til debatt om hva vi kan få gjort i lys av erfaringene med tobakkspolitikken.

Det er viktig å slå fast at mye er forskjellig når det gjelder alkohol- og tobakksbruk i folkehelsesammenheng. Erfaringene kan ikke overføres direkte. Det er forskjeller i sosial aksept, type skadevirkninger og rammebetingelser for øvrig. Virkemidlene må derfor bli forskjellige. Ingen snakker om et forbud mot alkohol på samme måte som vi har forbud mot røyking i ulike sammenhenger.

Likevel er mange lærdommer relevante. For det første: Den dramatiske nedgangen i antallet dagligrøykere skyldes et knippe tiltak som alle har det til felles at de bygger på kunnskap om hva som virker, og hva som ikke virker. Dette helhetlige knippet av tiltak er satt inn med styrke over tid. De har blitt satt inn mot klare mål. Og målene er nådd. For det andre: Den sterke vektleggingen av røykingens skade på andre enn røykeren selv har skapt forståelse for inngripende tiltak. For det tredje: Støtten til en restriktiv politikk har økt raskt etter hvert som folk flest fikk erfare kvalitetene ved et røykfritt uteliv. Stikkordene bak resultatene er altså en målrettet og helhetlig politikk, tiltak basert på kunnskap, appell til solidaritet med dem som rammes uforskyldt, og gode erfaringer med resultatene av politikken.

Alkoholen er en viktig årsak til sykdom og tidlig død. Uvettig bruk av alkohol tar livet av 2,5 millioner mennesker i verden hvert år. Alkoholskader koster Europa om lag 975 mrd. kr årlig. Mer enn 7 pst. av alle sykdommer og for tidlig død i EU-landene kan relateres til alkohol. Skadevirkningene rammer også andre enn dem som selv drikker. Eksempelvis dør 10 000 mennesker hvert år i trafikken i Europa på grunn av andres fyllekjøring. De som rammes hardest, er likevel barna: Om lag ni millioner europeiske barn lever i frykt og utrygghet fordi en av deres nære og kjære drikker.

Det er de senere år blitt mer og mer vanlig å sette søkelyset på dem som uforskyldt rammes av andres alkoholbruk, såkalt passiv drikking. Konsekvenser for tredje-personer eller passiv drikking skal være premissgivende for rusmiddelpolitikken, heter det i rusmeldingen. Det er bra. Rusrelaterte problemer omfatter mer enn avhengighet, bl.a. somatiske plager, akutte skader, alkoholforgiftning og skader i fosterlivet. Studier viser at forbruket også faller blant dem som drikker mest, når totalforbruket går ned.

Internasjonalt har mange påpekt at kampene mot tobakk og alkohol har vært lite effektive når hovedvekten har vært på at folk kan skade seg selv, mens de har vært langt mer effektive i perioder hvor hovedvekten har vært lagt på

skader på andre, uskyldige mennesker. Vi kan si at teorien om alkoholismen som slo gjennom etter krigen, gjorde alkoholbruken til en ren privatsak, fordi skadene på andre ble neglisjert. Den kjente forsker og medisiner Hans Olav Fekjær er en av dem som har hevdet dette sterkt i Norge.

Skadene på andre er gjenoppdaget det siste tiåret. Inntil ca. 2000 var det praktisk talt ingen forskning om skader på andre, nå har vi forskningsrapporter om dette fra mer enn ti land. Forskningen forteller at langt flere plages av andres drikking enn de som får plager av egen drikking.

To størrelser kan illustrere dette:

- SIRUS-tall indikerer at i løpet av et år plages 1,5 millioner voksne av andres drikking.
- I løpet av et år blir ca. 100 000 fysisk skadet av en full person.

Hvis man oppdaget et annet fenomen i samfunnet med så dramatiske skadevirkninger for en så stor del av befolkningen, som i så stor grad er uskyldig i skadene, ville det blitt ramaskrik her i stortingssalen, og alle partier ville samlet seg til innsats.

Det anslås å være 50 000 til 150 000 barn i Norge som bor sammen med foreldre med et risikofylt alkoholkonsum. Det er beregnet at 450 000 barn i Norge har en eller to foreldre med psykiske lidelser eller som misbruker alkohol. Rundt 70 000 har foreldre med såpass alvorlige alkoholproblemer at det sannsynligvis går ut over daglig fungering. 30 000 barn rammes av foreldrenes alkoholproblemer i alvorlig grad. Dette er store tall, og bak hvert eneste tall er det en skjebne – et ulykkelig barn. Risikoen for at barna skal oppleve alvorlige negative hendelser og bli utsatt for vold eller seksuelle overgrep, eller at de dør tidlig, er om lag dobbelt så stor for disse barna som for andre barn. Dette er kraftig kost.

Debatten om dagens tema bærer med seg en god og en dårlig nyhet. Den gode nyheten er at vi faktisk kan oppnå resultater dersom vi bygger på forskning og kunnskap. Mulighetene er bedre enn noen gang for å utforme en kunnskapsbasert alkoholpolitikk som tjener allmennhetens interesser på en god måte. Likevel er det ifølge forskerne selv altfor sjelden at forskningsbasert kunnskap ligger til grunn for tiltak for å begrense alkoholrelaterte problemer. I mange tilfeller iverksettes strategier og tiltak som forskningen har vist ikke har effekt, eller som ikke er evaluert eller har dårlig effekt. Etter min mening har befolkningen rett til å forvente en kunnskapsbasert utforming av alkoholpolitikken.

Den dårlige nyheten er at vi må være villige til å ta noen upopulære grep. Vi vet at det er en sterk sammenheng mellom bruk av restriktive alkoholpolitiske virkemidler på den ene siden og alkoholforbruk på den andre. Som i kampen mot tobakksskadene kan alkoholforskningen egentlig sammenfattes på følgende måte: De tiltakene som virker, er upopulære, mens de tiltakene som ikke virker, er ganske populære. Der det er strengest alkoholpolitikk, er forbruket lavest og skadene lavest. Så vet vi at høye priser og lav tilgjengelighet ikke nødvendigvis gir oss politikere en høy stjerne i velgermassene. En sentral oppgave er derfor å vinne forståelse for at den enkelte har et ansvar som ikke bare gjelder sin egen situasjon, men også sine medmen-

nesker. Det var det som var kjernen i røykeloven. Du har din frihet til å røyke, men ikke på en slik måte at du fratar andre friheten til ikke å røyke. Det mener jeg har en direkte overføringsverdi når vi snakker om passiv drikking.

Forskningen forteller oss at vi har å gjøre med det som på fagspråket heter epidemiologiske fenomener. Det betyr at bruken av alkohol henger sammen med folks omgivelser. Dette stiller igjen krav til at hver og en av oss tenker over hvor og når og med hvem vi bruker alkohol. Ut fra en slik tanke bør man være villig til å akseptere høyere priser, begrensninger i tilgjengelighet og forbud mot reklame, av hensyn til fellesskapets helse og velferd, og av hensyn til dem som uforskyldt blir rammet.

Hvis man aksepterer dette kunnskaps- og erfaringsgrunnlaget, slik regjeringen synes å gjøre, er spørsmålet: Er man villig til å ta konsekvensene av det – noen praktiske og konkrete konsekvenser? Det blir mitt spørsmål til statsråden her i dag. La meg nevne noen eksempler for at utfordringen skal være konkret: Hva vil statsråden gjøre overfor barna som lider i Norge på grunn av voksnes alkoholbruk? Hvilke tiltak vil han sette inn overfor barn av rusavhengige? Hva vil han gjøre for at alle gravide skal være klar over hvilke farer de påfører sine barn ved å bruke alkohol under svangerskapet? Det er dokumentert at helseadvarsler på produktene virker. Land som Frankrike, New Zealand og USA har det, overfor gravide. Det finnes dokumentasjon på at det virker. Er det aktuelt å gjøre dette i Norge?

Alkoholen tar mange liv og påfører store skader i trafikken hvert år. Vil regjeringen gå videre med spørsmålet om alkohol, i første omgang for yrkessjåfører, slik at disse ulykkene kan begrenses?

Fra slutten av 1970-tallet ble det lagt opp til en helhetlig strategi for alkoholfrie soner. Hvordan vil helseministeren følge opp arbeidet med alkoholfrie soner: arenaer i samfunnet som av ulike grunner bør være alkoholfrie? 40 pst. av det voksne menneske drikker, drikker de i jobbsammenheng. Er det ikke på tide å utfordre partene i arbeidslivet til en skikkelig dialog om bruk av alkohol i arbeidsrelaterte sammenhenger? Eller hva med idretten? Kan det være aktuelt å innlede et samarbeid med så vel arbeidslivets som idrettens organisasjoner for å utvide arenaene for alkoholfrihet?

Jeg må også ta opp spørsmålet om skjenketider og -kontroll, der regjeringen har hatt en ganske nølende tilnærming. Man har på en måte vært opp som en løve og ned som en skinnfell i to runder. Det er ganske uforståelig, for her er man jo garantert resultater. Forskning fra Norge, fra norske byer som har prøvd å kutte skjenketiden med én time, viser at kriminaliteten gikk ned med 17 pst. I Midtbyen i Trondheim, hvor de prøvde det samme, var nedgangen i voldsepisoder på nesten 40 pst. Vil helseministeren på nytt ta opp et forslag om en reduksjon av skjenketiden med én time?

La meg si at jeg tror det er mye å hente når det gjelder kontroll med utestedenes skjenking og kontroll med kontrollen, for det er det faktisk ingen som gjør i dag, så jeg vil også spørre om statsråden vil følge opp dette.

Jeg ser med spenning og forventning fram til statsrå-

dens svar og til debatten. Han har gått høyt på banen med gode analyser og ambisjoner når det gjelder folkehelsepolitikk og alkoholpolitikk. Nå venter vi på de konkrete tiltakene.

Statsråd Jonas Gahr Støre [11:17:26]: Her forleden hadde en partikollega av interpellanten et innlegg i avisen under overskriften «Støre + Høybråten = sant». Ingen tvilte på at dette handlet om helsepolitikk og ambisjoner for folkehelse. Og ganske riktig, her har representanten Høybråten og jeg – og våre partier – mye felles å bygge på, noe jeg tror dagens debatt vil vise.

Det er et godt poeng at vi kan ta lærdom av erfaringer vi har gjort på tobakksområdet og trekke veksler på dem for å forebygge skader på alkoholfeltet. For i Norge som internasjonalt peker tobakk og alkohol seg ut som viktige risikofaktorer for sykdom og for tidlig død. Vi har kunnskapen. Da må vi også ha evnen til å handle.

I Norge som i de fleste andre land preges sykdomsbildet av de langsomme, ikke-smittsomme livsstilssykdommene: hjertelidelser, diabetes, noen krefttyper og kols, for å nevne noen. Verdens helseorganisasjon sier vi er vitne til en epidemi. Dypere samfunnsendringer ligger til grunn for denne utviklingen: urbanisering, endret kosthold, tobakk, alkohol, manglende fysisk aktivitet.

Den gode nyheten midt opp i dette er at mange av disse sykdommene og tilstandene kan forebygges. Vi kan redusere en rekke risikofaktorer.

Kjernen i Samhandlingsreformen er nettopp å bidra til å forebygge bedre, ta ansvar tidlig, tett på der vi bor, lever og jobber, og at kommunen virkelig engasjerer seg i tiltak for forebygging.

Så må vi tydeliggjøre politikken i dette. Politikken for forebygging trenger et kraftig løft. Ja, jeg mener vi trenger en mobilisering for folkehelse.

Det utfordrer hver og en av oss som individer. Vi må tenke igjennom våre valg. Men det utfordrer oss også som samfunn. Vi må legge til rette for at vi kan ta de gode valgene.

I Norge har vi sett positive resultater som følge av strengere regulering av bruk og omsetning av tobakk. Interpellanten skal ha sin del av æren for dette. Tiltakene fra Norge og Irland har spredd seg til mange land i et tempo ingen våget å håpe på. Sammen har landene snudd trenden gjennom internasjonalt samarbeid og treffsikker oppfølging nasjonalt. Selvsagt må vi hente lærdom fra denne erfaringen.

Men la oss huske, i én forstand var tobakk enklere, fordi produktet var så entydig negativt for helsen, industrien hadde liten legitimitet, og sammen med informasjon og kunnskap var det ganske tydelig hvilke reguleringer som virket. Å forebygge alkohol er i vår kultur mer komplisert av flere årsaker.

Likevel, arbeidet med de ulike risikofaktorene må ses i sammenheng. Samtidig må tiltakene skreddersys for hver enkelt risikofaktor. Vi må ta hensyn til nasjonale forhold.

På tobakksområdet skjedde det mange likeartede ting i mange land samtidig. Det var noe av grunnlaget for suksessen. Det internasjonale samarbeidet beredte grunnen

for de nasjonale prosessene, samtidig som det internasjonale arbeidet ikke ville funnet sted uten grobunn i nasjonale forhold. Det handler altså om samarbeid – og om å vurdere tid og sted, om timing.

Norge arbeider målrettet for å oppnå en liknende dynamikk mellom internasjonale og nasjonale forhold på hele feltet ikke-smittsomme sykdommer. FN har nå tatt utfordringene på alvor. Høsten 2011 vedtok FNs hovedforsamling en resolusjon om kampen mot de ikke-smittsomme sykdommene. Sist høst ble man i WHO enige om mål og indikatorer for å følge opp denne resolusjonen. Dette viser vilje til å nå FNs mål om å redusere for tidlig død av ikke-smittsomme sykdommer med 25 pst. innen 2025.

Rett før jul ble rapporten *The Global Burden of Disease Study 2010* lagt fram. Rapporten viser hvordan tobakk, alkohol, usunt kosthold og for lite fysisk aktivitet får stadig større betydning for det globale sykdomsbildet.

Disse internasjonale prosessene gir oss dermed drahjelp i det nasjonale folkehelsearbeidet. Det er bra.

Virkemiddelbruken i alkoholpolitikken har likhetstrekk med tobakkspolitikken, som interpellanten tok opp: relativt høye særavgifter og regulering av tilgjengelighet. Alkoholpolitikken har gjennomgående hatt god effekt: Norge er fortsatt blant de land i Europa som har lavest alkoholforbruk per innbygger. Forbruket blant ungdom ser ut til å stagnere og muligens gå noe tilbake. Det er bra.

Det betyr likevel ikke at vi kan si oss fornøyd. I Norden har vi, dessverre, et drikkemønster som gir et høyere skadeomfang per enhet enn drikkemønsteret i middelhavslandene. Vi ser en økning i alkoholforbruket i den godt voksne befolkningen, og særlig blant kvinner. Det gir grunn til uro.

De siste tiårene har alkoholarbeidet i stor grad fokusert på skader på rusmiddelbrukeren selv. Igjen: Vi må ha oppmerksomhet om de individuelle valgene. Men interpellanten peker med rette på betydningen av å løfte fram også de skader og den risiko alkoholforbruket påfører tredjepersoner. Det er jeg helt enig i. I stortingsmeldingen om rusmiddelpolitikken gir vi en bred omtale av skade på tredjeperson. Inspirert av liknende begrep for tobakk har vi kalt det «passiv drikking».

Nå er ikke det noe nytt. Alkoholpolitikken har i stor grad vært begrunnet nettopp i hensynet til tredjepart: barn, ektefelle, trafikkskadde, voldsofre – for å nevne noen. Og det er ikke en ny linje i folkehelsepolitikken. Arbeiderbevegelsens kamp mot alkoholmisbruk på første halvdel av 1900-tallet var tett vevet sammen med den politiske kampen for sosial utjevning og folkehelse. Hensynet til tredjepart sto også da i fokus.

Vi har mange tiltak for å nå fram til barn og andre pårørende av personer med rusmiddelproblemer. De må synliggjøres og lyttes til, noe jeg legger vekt på i møte med deres taleføre organisasjoner. De har sterke historier å fortelle om den menneskelige prisen for voksnes avhengighet, særlig på unge liv.

Dette gir oss en inspirasjon til å vektlegge nettopp hensynet til barn, pårørende og andre tredjepersoner når vi skal begrunne og underbygge politikken på alkoholområdet. Dette var en av de strategiene som var vellykket på

tobakkssiden. Synliggjøringen av skadene hos arbeidstakerne i restaurantbransjen gjorde det enklere å få oppslutning om nødvendige tiltak, noe interpellanten husker godt. Dette må vi lære av. Vi må synliggjøre tredjemannsskade av alkohol, og vi må vise hvorfor disse innebærer behov for tiltak hos den enkelte, men også på befolkningsnivå. Slik kan vi sikre oppslutning om nødvendige alkoholpolitiske tiltak, og det arbeides også konkret med dette i den innstillingen som skal komme til denne stortingsmeldingen.

Med aktiv norsk medvirkning vedtok WHO i 2010 en global alkoholstrategi. Tidligere var alkoholrelaterte spørsmål en sak for de europeiske landene. Den nye alkoholstrategien sammenfaller med at vi har sett en kraftig vekst i alkoholforbruket i Asia og Afrika. Gradvis tar en global dagsorden form. Det er nødvendig. Nasjonale tiltak står svakere uten.

Vi husker det godt: WHOs konvensjon for tobakkskontroll fra 2003 var, og er fortsatt, et sentralt virkemiddel i internasjonalt tobakksarbeid. Den har hatt en viktig signaleffekt og gjort det enklere for helsemyndighetene å få vedtatt lovreguleringer, nå senest gjennom de siste forslagene til innstramninger.

Trenger vi så en rammekonvensjon for alkohol? Spørsmålet er reist bl.a. fra den internasjonale legeföreningen og enkelte nasjonalstater. Jeg vil ikke utelukke det. Men egenskaper ved produktene, skadeprofilen, bruksmønstre, markedsaktører og uenighet om virkemidler gjør det mer komplisert å få på plass en konvensjon om alkohol enn en konvensjon om tobakk.

Vi må ikke fortape oss i tidsspillende tautrekking om konvensjonstekster. WHOs alkoholstrategi bør nå testes ut før vi gir oss i kast med andre arbeidsmetoder. Likevel: Enkelte problemstillinger er sammenliknbare for alkohol og tobakk – og også usunn mat. Det gjelder bl.a. markedsføring av produktene. Her kunne vi ønsket en mer samordnet internasjonal strategi. I den forbindelse kan det vurderes om en konvensjon kan være et egnet virkemiddel.

Som helse- og omsorgsminister forsøker jeg å tenke to tanker på samme tid: Jeg vil bidra til at folk får best mulig behandling når de trenger det, og jeg vil medvirke til at gode helsevalg begrenser behovet for behandling. Det er bra for den enkelte og godt for samfunnet. Dette blir en hovedsak i den kommende stortingsmeldingen om folkehelse. Vi må tenke i et bredere perspektiv. Vi har eget ansvar, og vi har felles ansvar, og vi skal finne den rette balansen.

Tar vi kunnskapen om helseutfordringene fra livsstilsrelaterte sykdommer og psykisk helse på alvor, er oppgaven ikke til å misforstå: Vi trenger en bred mobilisering – for bedre kunnskap og tydeligere politikk.

Veldokumenterte og effektive virkemidler er ikke alltid like populære, som interpellanten var inne på. Derfor må frivillige, pasientorganisasjoner og andre aktører, politikere og offentlige myndigheter, spille hverandre gode og utfylle hverandre i dette viktige arbeidet. Tenk hva Kreftforeningen har betydd for det tobakksforebyggende arbeidet! Vi trenger like tydelige stemmer for å forebygge alkoholrelaterte skader.

Det er et bærende prinsipp i vår kultur at vi beskytter våre barn – mot trusler og mot skadelig atferd fra voksne.

Vi bør, som for tobakk, ha en frimodig debatt om tiltak som begrenser tilgjengeligheten til varer som forårsaker disse skadene. Begrenser vi tilgjengeligheten, begrenser vi skadene. Av solidariske hensyn med dem som strever med avhengighet, og de mange tredjeparter som rammes av «passiv drikking», kan vi tåle begrensninger i tilgjengeligheten til alkoholholdige varer. Det lever vi godt med, også de mange av oss som ikke opplever problemer knyttet verken til eget eller andres bruk.

Min holdning er klar: Vi vinner ikke fram med moralisme og hevet pekefinger. Reguleringer skal brukes dersom det er nødvendig. Jeg tror på kunnskap og tilrettelegging – og på samarbeid. Samarbeid med frivillige kan bidra til å dreie utviklingen over på et sunnere spor. Samarbeid med næringsaktører kan gi resultater som monner – når de viser troverdig vilje til å ta ansvar.

Jeg er for å arbeide med tanken på et initiativ med arbeidslivets parter. Også dette temaet hører hjemme i den dialogen vi har i Norge med arbeidslivet. Jeg er for å ta, og vil ta, initiativ til en kontakt med idretten, samtidig som jeg registrerer med en viss uro at alkohol blir mer fremtredende på store offentlige idrettsarrangementer. Jeg vil ikke utelukke ideen med alkoholfrie soner, men dette må utredes, avgrenses og få den type forankring som tross alt det tobakksforebyggende arbeid hadde.

Så tror jeg vi kommer tilbake til temaet skjenketider i debatten. Dette er nå et ansvar for kommunene. Det mener jeg er klokt. Da påligger det dem som har makt og ansvar i kommunene, å ta gode, opplysende beslutninger om skjenketid. For som representanten sier: Redusert skjenketid har en uomtvistelig konsekvens for voldsnivået i sentrum av byene våre.

Dagfinn Høybråten (KrF) [11:27:39]: Takk til statsråden for et imøtekomende og solid svar. Jeg tror vi nesten fullt ut deler analysen av dette viktige temaet, og vi deler også betydningen av å gjøre noe med det. Jeg vil gi statsråden honnør for det han nå forpliktet seg til fra Stortingets talerstol, nemlig å ta initiativ til en dialog med arbeidslivets parter om alkoholbruken i arbeidslivssammenheng, og med idrettens organisasjoner tilsvarende. Det er veldig bra, og jeg ser fram til oppfølgingen av det.

Så skulle jeg ønske at statsråden i lys av den sterke vekt han legger på solidaritetsaspektet – og jeg er helt enig i den anerkjennelse han gir arbeiderbevegelsen historisk sett for arbeid mot alkoholskader – ville være noe mer dristig i sitt svar på mine spørsmål om vilje til å bruke virkemidler. La meg ta skjenketidene: Det er ikke riktig, som statsråden sier, at det helt og holdent ligger i kommunenes hender. Stortinget har vedtatt en alkohollov som setter rammer for kommunenes frihet på dette området. Det har vært reist, ikke først og fremst fra Kristelig Folkeparti, men fra regjeringen selv, et forslag om å endre alkoholloven, altså endre rammebetingelsene for kommunenes forvaltning av alkoholpolitikken, fordi det så grundig kunnskapsmessig er dokumentert at det vil ha effekt. Jeg hadde trodd at de solide forskningsresultatene ville være en plattform for regjeringen til å gå ut og si til dem som måtte være skeptiske til en slik endring: Se hva dere får! I dette tilfelle er det altså

ikke røykfrie utesteder, som jo har vist seg å bli kjempepopulært, men tryggere byer med mindre overgrep og voldtekter og andre typer kriminalitet på kveldstid og nattetid, med mulighet til å ferdes friere og tryggere i byene våre.

Det er en kvalitet som jeg mener – i tillegg til den solide kunnskapen som man har i bunnen – kunne gitt grunnlag for å vinne forståelse for et slikt – etter min mening – forholdsvis lite inngripende tiltak.

Jeg vil utfordre statsråden på nytt når det gjelder dette, fordi regjeringen har et flertall, hvis den vil dette, og jeg kan garantere at regjeringen på dette området vil ha et bredere flertall enn det den selv kan oppvise i denne salen. Kristelig Folkeparti vil stille seg 100 pst. bak et slikt tiltak.

Statsråd Jonas Gahr Støre [11:30:51]: Jeg er helt enig i at denne informasjonen må tilflyte kommunene, slik at de vet hva de kan vinne på å treffe kloke valg for sine byer.

Dette kan også handle om at man sørger for at ikke alle utesteder stenger på samme tid i det samme området slik at det blir en konsentrasjon ved stenging. Men løsningen på dette har blitt at det er kommunens ansvar, og da er det interessant å følge opp representanten Høybråtens kommentar til meg i radioen i dag tidlig, hvor han sa at Kristelig Folkeparti er en garantist for en streng alkoholpolitikk. Det er noe som jeg tror representanten på, for jeg kjenner hans engasjement. Men da er det interessant å se at hans parti sitter i ledende posisjoner i Norges to største byer, f.eks. i Bergen. Der ble man i 2008 enige om å stramme inn skjenketidene fra kl. 03.00 til kl. 02.30, men i 2012 ble tidene igjen liberalisert. Nå kan såkalte kultursteder skjenke til kl. 03.00 på fredager og lørdager, og publikum kan kjøpe alkohol til kl. 03.00, men drikke til kl. 03.30. Det var Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Venstre, bystyrelisten og Miljøpartiet De Grønne som stemte for, og Arbeiderpartiet, Rødt, SV og Senterpartiet stemte imot.

Når det gjelder Oslo, registrerer jeg at skjenketidene her ikke er strammet inn. I byrådsrklæringen har Kristelig Folkeparti fått lov til å ta dissens mot slike åpningstider. Det er en ærlig sak, men en garantist mot at det skjer er de i alle fall ikke.

Her ser vi kanskje litt forskjeller mellom liv og lære. Vi har ikke en nasjonal innskrenking av skjenketiden, men vi har en klar oppfordring til kommunene om å treffe tiltak som passer med lokale forhold, for å begrense.

Det som kommer av nyheter fra SIRUS og andre forskningsmiljøer om sammenhengen mellom alkohol og vold, bør gi dem som sitter med flertallet et godt grunnlag for å treffe kloke vedtak. Her tror jeg at alle får gå litt i seg selv.

Likningen om at Støre + Høybråten = sant, tror jeg på mange måter stemmer, men jeg tror ikke at likningen går opp på dette området, hvis vi sa at Høybråten + en del andre navn – med stor respekt for dem – hvor politikken ligger mye lenger unna = sant.

Nå vil jeg ikke blåse opp denne uenigheten på et område hvor jeg tror representanten og jeg er enige, og hvor vi må skrive dette inn i en stor folkehelsekontekst. Det er bare å si at det å treffe disse beslutningene skjer i dag i kommunene, og vi må holde dem som har po-

litisk makt der, til ansvar for de beslutningene de trefte.

Kari Henriksen (A) [11:33:26]: Å ta opp folkehelseutfordringer knyttet til alkohol er viktig, men disse temaene drukner ofte i den offentlige debatten. Derfor er det bra at representanten Høybråten har løftet denne problematikken inn i Stortinget. Det vil si, i media er de kanskje mer opptatt av det når Fremskrittspartiet slår på den alkoholpolitiske stortrommen med sine liberaliseringstiltak. Derfor er det bra at interpellanten har satt dette på dagsordenen.

«Hvem tror du at du er?» er et TV-program på NRK. Det er et interessant og spennende program som forteller om kjente personers slektshistorie, men det kan også ses på som en reise i folkehelsens historie. Vi har hørt om husmenn, fattigdomsforsørgelse, seksuell utnyttelse av kvinner, smittsomme sykdommer og dårlige hygieniske forhold.

170 lofotfiskere omkom et år og etterlot seg mange kvinner og barn i stor fattigdom – uten inntekt og forsørgelse. Adopsjon og bortsetting av barn var ikke en sjeldenhets – ikke alltid på grunn av vannskjøtsel, men på grunn av økonomisk nød. Noen avverterte barna sine bort, i håp om å kunne få pleieforeldre som tok godt i mot dem. Vi vet at det ikke alltid var tilfellet.

I en debatt om folkehelse er det viktig å ha med seg den brede velferdsstatens innretning. I Norge handler det om å kombinere ansvaret for eget liv med en solidarisk omtanke for alle. Omfordeling av rikdom – statens og privatpersoners – er et av de viktigste virkemidlene for at flere skal få gode liv og kan leve lenger i landet, som det heter i eventyrene.

For Arbeiderpartiet er det også viktig å ha et forebyggende fokus på barn, og jeg er stolt over å tilhøre det partiet der tidligere helseminister Sylvia Brustad fikk gjennomslag for å sette barns behov tydelig på dagsordenen gjennom å få inn bestemmelser i helsepersonelloven og lov om spesialisthelsetjenesten. Her slås det fast at man skal vurdere barns behov ved alvorlig sykdom hos foreldre. Det er et virkemiddel som gir muligheter til nettopp å ta grep tidlig og tilby tiltak som kan bedre barns situasjon.

Kompetansenettverket BarnsBeste ved Sørlandet sykehus er også et resultat av regjeringens satsing på barn og unge. Det fungerer bra, nettopp med hensyn til noen av de utfordringene som Høybråten var inne på i sitt innlegg når det gjelder det å spre kompetanse om virkninger av konsekvenser for tredjepart.

Jeg er også fornøyd med at vi har fått inn en formulering om at barn og unge skal hensyntas i lov om sosiale tjenester i Nav.

Tidligere justisminister Knut Storberget har også tatt opp dette arbeidet. Jeg hadde en interpellasjon i mai 2011, tror jeg det var, og det arbeides nå med å fokusere på barns situasjon også når det gjelder barn av foreldre som er i fengsel.

Kvinner selvstendighet og råderett over eget liv, et arbeid som gir tilstrekkelig inntekt og et anstendig arbeidsliv, uten utnyttelse av ansatte og kunnskap om at barndommen betyr mye for hvordan man får det som voksen

er tre viktige forhold i det brede folkehelseperspektivet.

Arbeid er viktig for å gi folk god helse og for at de skal kunne ta ansvar for egen helse. Trepertssamarbeidet har ført til at næringslivet i Norge er bra og svært konkurransedyktig. Å få ned sykefraværet er en bærebjelke i dette samarbeidet.

Alkoholbruk er en faktor som bidrar til at folk faller ut av arbeidslivet. Anslag vi kjenner til som gjelder kostnader som følge av alkoholbruk, beløper seg til mellom 11,5 mrd. kr og 12,5 mrd. kr i året. Oppfølgingsregimet og tiltakene som er nedfelt i IA-avtalen er et godt virkemiddel for tidlig intervensjon og bedre oppfølging i arbeidslivet. Målet er å hindre utstøting og bidra til at enkeltpersoners alkoholbruk får konsekvenser for arbeidet: Skal det være tilbud om adekvat hjelp gjennom AKA/HMS-tiltak eller henvisning til behandling?

Regjeringens rusmelding tar opp i seg noen av de elementene som representanten Høybråten viser til. Det er et knippe av tiltak, det går over tid, det er klare mål og ikke minst er det fokus på konsekvensene for tredjepart. Den inneholder også internasjonale forpliktelser. Den inneholder avgiftspolitik, skjenkekontroll, strengt regelverk og kunnskap – en kunnskap som Fremskrittspartiet spesielt, men heller ikke Høyre, tar helt innover seg, slik jeg leser de alkoholpolitiske utspillene fra de borgerlige partiene. Den restriktivitet som Høybråten etterlyser, vil sannsynligvis, med en ny regjering, ikke bli vedtatt.

Høybråten sier at statsråden går opp som en løve og ned som en skinnfell – hvis jeg hørte riktig. Statsråden peker på at det er flere likheter mellom Kristelig Folkeparti og Arbeiderpartiet enn mellom Kristelig Folkeparti og opposisjonen, og det stiller jeg meg bak. I vår by har vi hatt et godt samarbeid med Kristelig Folkeparti om alkoholpolitikken, men nå henger den i en tynn tråd om Høyre og Fremskrittspartiet har flertall.

Kari Kjønaas Kjos (FrP) [11:38:59]: Grunnet helse- og omsorgskomiteens arbeid med rusmeldingen, har det vært mye fokus rundt bl.a. alkohol den siste tiden. I rusmeldingen, i stor grad i komiteens budsjett før jul og også i tidligere budsjetter er veldig mange opptatt av at alkoholpolitikken må ligge fast. Når en politikk skal ligge fast, vil vel de fleste tro at dette betyr at alkoholpolitikken virker som ønsket. Faktumet er at alkoholforbruket har økt med nesten 50 pst. siden 1990-tallet.

At antallet personer som røyker fast i Norge, stadig går nedover, er veldig gledelig. Dette viser at kunnskap, holdninger og trender spiller en rolle, og det viser oss at det ikke finnes noen «quick fix». Ting tar tid, men det er mulig å få til endringer, og kunnskap gjør sterk.

Noen ønsker naturlig nok å legge innstramminger i røykeloven som forklaring. Selv tror jeg det er adskillig mer sammensatt. Hadde det vært ett svar på disse spørsmålene, hadde vi hatt en adskillig enklere hverdag med å løse helseskadene både når det gjelder nikotin, alkohol, narkotika og overvekt.

Når jeg tenker tilbake til ungdomstiden min, blir jeg minnet på at selv om vi var en veldig stor vennegjeng som

gjorde det meste sammen, tok vi forskjellige valg. Godt over halvparten røykte. Ingen hadde selvfølgelig noen planer om å bli avhengige, men de aller fleste ble det. Hvorfor valgte noen å la være? Selv husker jeg ikke engang hvorfor jeg valgte å røyke. Jeg begynte så vidt allerede som 13-åring, men selv om jeg mange ganger opp gjennom årene har angret på det, ønsket jeg egentlig ikke å slutte. Men mange rundt meg mente veldig mye om at jeg røykte.

Jeg hører til den gruppe mennesker som provoseres av at andre prøver å styre meg. Jeg var derfor avhengig av å ønske en endring selv. Å endre livsstil for å tekkes andre gir sjelden gode resultater.

Som foreldre ble både jeg og min mann fortalt at all forskning viste at våre barn ville begynne å røyke dersom de vokste opp med røkende foreldre. Slik ble det heldigvis ikke. Våre barn begynte aldri å røyke. Det får meg over på et annet poeng: En familie jeg kjente, hadde tre barn, født tett i tett. Begge foreldrene var i overkant tørste – ikke på en slik måte at barnevernet noen gang var inne i bildet, men nok til at deres oppvekstvilkår klart var svekket. To av barna utviklet selv store rusproblemer, mens den tredje har et helt naturlig forhold til alkohol og ruset seg aldri på andre ting.

Poenget mitt er at det er så vanvittig mange grunner til at folk tar de valgene de gjør – noen fordi de praktisk talt lærer det av sine foreldre, noen fordi deres venner drikker, andre igjen fordi de føler at det gir dem styrke, avslapping eller en pause fra noe som gjør vondt. De fleste som får alvorlige alkoholproblemer, kan fortelle at de begynte å drikke veldig tidlig, mange allerede i tolv–trettensalderen. Disse barna har ikke vært utsatt for reklame. Penger til å kjøpe har de strengt tatt ikke hatt, og tilgjengeligheten skal egentlig være lik null. Alle de virkemidlene flertallet fokuserer på, virker altså ikke på dem som får de største problemene.

For meg handler dette til syvende og sist om kunnskap og et samfunn som bryr seg, et samfunn som ser barna og gjør noe mens de ennå er barn og før misbruk og avhengighet er et faktum.

Allerede da jeg var i min vennegjeng, hadde jeg tanker om hvem av mine venner som ville greie seg, og hvem som ville få problemer. Jeg fikk rett i forhold til de aller fleste. Tegnene var egentlig veldig tydelige, til tross for at de hadde hver sin grunn til å ty til rus. Så hvorfor fokuserer vi ikke mer på dette?

Alkohol er en lovlig vare som de fleste har et greit forhold til. Vi vet at uvetting bruk eller misbruk gjør stor skade for den enkelte og mange andre rundt vedkommende. Symbolpolitikk som at man ikke skal kunne kjøpe øl siste time av butikkens åpningstid, er ikke svaret. Men jeg støtter viktigheten av å snakke om passiv drikking. De som går gjennom forskjellige programmer og får hjelp til å slutte å drikke, har det til felles at de bærer på en stor sorg og føler skam for alt de har påført sine nærmeste. Å kommunisere dette på en bedre måte, både før stort forbruk blir en realitet og mens man drikker på det meste, kan for enkelte gjøre en forskjell. Å si at du ikke bare skader deg selv, men faktisk veldig mange andre, er viktig å kommunisere.

Rusmeldingen fokuserer en del på passiv drikking, og

det er bra. Svaret ligger uansett i å se enkeltmennesket, komme tidlig på banen, fange opp dem som faller utenfor skole og arbeid, tørre å stille krav til en kollega om at han eller hun må ta tak i sitt alkoholproblem, at fastlegen har som fast rutine å kartlegge og følge opp, og at folk blir gitt kunnskap om farene og skadene ved sitt forbruk.

Ingjerd Schou (H) [11:44:24]: Jeg har aller først lyst til å gi interpellanten ros for å ta opp dette temaet. Alkoholpolitikken i Norge har vært i en blindsones lenge. At vi har brukt veldig mye tid på å debattere narkotikapolitikk, er naturlig, men den relative neglisjeringen av alkoholproblemer står ikke i forhold til de problemene dette medfører for det norske samfunn.

I industriland er alkohol den tredje største årsaken til tapte leveår for den enkelte. På samfunnsnivå er skadene enda større, med alle problemer misbruk, avhengighet og overstadig beruselse medfører, noe vi ser både i familier, på sykehus og i arresten, bare for å nevne noe.

Når vi snakker om å begrense skadene av alkohol, må vi også ha med oss hele bredden. Det handler ikke bare om å hindre avhengighet, men også om å legge til rette for ansvarlig bruk av alle med et moderat forbruk og vern av tredjepersoner mot skader.

Samtidig er det grunn til å rope varsko når de mest reguleringsvrije politikerne slår seg sammen i allianser med et utelukkende målorientert embetsverk, der resultater er den eneste faktor som trengs for å legitimere inngrep i folks frihet.

Høyre ønsker en moderat linje i alkoholpolitikken, der vi beholder restriksjoner som begrenser skadevirkningene av alkohol, samtidig som vi erkjenner at alkoholpolitikken må være liberal nok til å beholde folkets tillit og oppslutning.

Vi mener at Vinmonopolet er viktig i norsk alkoholpolitikk. Det har tjent oss godt, men ordningens legitimitet har vært helt avhengig av at polet har modernisert seg, med tanke på både service og tilgjengelighet. Dette er eksempel på at liberaliseringen har tjent en politikk som også begrenser alkoholskadene i samfunnet.

Folkehelsepolitikken må ha legitimitet i befolkningen; det er helt avgjørende. For Høyre er det derfor viktig at vi baserer også folkehelsepolitikken og alkoholpolitikken på sentrale verdier. Det må være en balanse mellom frihet og regulering. Vi må også styrke det personlige ansvaret, det som er mitt. På den måten kan vi hindre at alkoholbruk rammer tredjepart unødige. Da må vi også hindre at tvangspolitikken rammer nettopp unødige tredjeparter. Vi må derfor forsøke å innrette politikken på en måte som finner, fanger opp og når ut til risikogruppene primært, både i et behandlende og et forebyggende øyemed. Derfor er det ikke minst viktig for Høyre at politikken er kunnskapsbasert. Moralistisk symbolpolitikk som bryr seg mer om å sende signaler enn å oppnå resultater, svekker tilliten til denne politikken.

Som forskningsgjennomgangen i fagboken «Alcohol: No Ordinary Commodity» viste, er det altfor sjelden at tiltak for å begrense alkoholbruk i samfunnet er kunnskapsbasert. Derfor er det viktig ikke bare å satse på tiltak som

vi vet virker, men også å tørre å eksperimentere, ta feil og studere nettopp de intervensjoner vi iverksetter.

Jeg tror representanten Høybråten har rett i at de gode resultatene vi har sett på røykeprevalens, ikke kan isoleres fra en offensiv politikk på området. Der har han også selv vært en sentral pådriver. Det har tjent oss godt. Men parallellen må ikke dras for langt. Den nye tobakksplanen tar til orde for at Norge skal være et røykfritt samfunn. Det er lite heldig, for det kan bare nås med virkemidler som er dypt illiberale. En tilsvarende målsetting for alkohol hadde verken vært heldig eller ønsket av folket. For vi må huske at selv om vi ser resultater av restriktive reformer i tobakkspolitikken, har dette i stor grad vært tiltak som har vunnet folks aksept. Vi ser nå at politikken her blir stadig mindre liberal og griper mer og mer inn i folks frihet. Resultatene av det er ikke sikre, men provokasjonen for mange er åpenbar. Det er viktig å advare mot formynderiet.

I rusmeldingen slår regjeringen bombastisk fast at «alkoholbruk er ingen privatsak». I mange tilfeller er det sant, men er det sant i alle tilfeller? Rett under i samme melding siteres det fra menneskerettighetserklæringen:

«Frihet er retten til å gjøre alt som ikke skader andre mennesker».

Det er en viktig påminnelse når reguleringsiveren blir for stor.

La oss også huske at det er mange av folkehelseutfordringene som ikke løses av spesifikt folkehelsepolitiske tiltak. Folkehelseperspektivet blir for snevert i dagens regjering.

Kjersti Toppe (Sp) [11:49:41]: Først vil eg takka interpellanten for å reisa denne interpellasjon.

Mens vi har opplevd ein nedgang i tobakksbruk i Noreg, med 40 pst. færre daglegrøykande dei siste ti åra, er alkoholforbruket i Noreg aukande. Dette er ei utvikling som er stikk i strid med det overordna politiske målet vi har om å redusera gjennomsnittsforbruket av alkohol i befolkninga.

Alkohol er i dag det mest hyppig brukte rusmidlet og det som framkallar flest rusrelaterte sjukdomar og skadar. Folkehelseinstituttet reknar med at 5 pst. av befolkninga er alkoholavhengige. Alkoholbruk og alkoholrelaterte skadar utgjer ei stor belastning for det norske helsevesen, politi, rettsapparat og det sosiale hjelpeapparatet. Det påverkar også arbeidslivet. Ein tredel av korttidssjukefråværet og opp mot ein femtedel av langtidssjukefråværet kjem i dag av alkohol. Ein reknar med at opptil 200 000 barn i Noreg lid under andre sitt rusmisbruk.

Interpellanten føreslår i større grad å ta i bruk tiltak på alkoholfeltet som i dag er brukt med hell på tobakksfeltet. Eg støttar interpellanten i denne intensjonen. Men for å få aksept for tydelegare reguleringar på alkoholfeltet treng vi også å endra samfunnets haldningar til alkohol som vare. Spesielt er samfunnselitens haldningar til alkohol viktige. Her har det skjedd store endringar dei siste 50 åra. I dag er alkohol, i motsetnad til tobakk, blitt stadig meir vanleg akseptert og alminneleggjort som vare. Mens dei tobakksfrie sonene er utvida, er dei alkoholfrie sonene blitt stadig færre. 40 pst. av inntaket av alkohol skjer no i ar-

beidsrelaterte samanhengar, mens tobakksbruk i dei same settingane er redusert.

Det er det same reklameforbodet på tobakk som for alkohol, men vi les aldri produktomtaler og snikreklame når det gjeld tobakk i avisene, å la «den beste snusen til påske». Alkohol er derimot blitt det produktet norske medier marknadsfører mest systematisk. Redaksjonelle alkoholomtaler fyller ifølgje ein Blå Kors-rapport kvar veke i gjennomsnitt seks heilsider berre i dei fire største avisene i Noreg – altså VG, Dagens Næringsliv, Aftenposten og Dagbladet.

Vi veit alle at det følest lettare å debattera tiltak mot tobakksbruk enn å debattera tiltak mot alkohol. Dette trur eg har samanheng med at vi har eit anna sosioøkonomisk mønster for alkoholbruk enn for tobakksbruk. Alkoholkonsum aukar med aukande utdanning og inntekt, mens det motsette er tilfellet for røyking. Likevel er det færre som blir alkoholavhengige i høginntektsgruppene når ein samanliknar med personar med låg inntekt og utdanning. Dei høgare sosiale lag som drikk meir alkohol, og som toler det betre, må i solidaritet med andre samfunnsgrupper respektere innføring av tiltak som verkar, slik vi har gjort for tobakk.

Eit område der eg meiner alkoholfeltet kan lære av tobakksfeltet, er merking. På tobakksvarer har vi i dag tydelege åtvaringar om helseskadene produktet gir. På alkoholhaldige varer aksepterer vi inga merking i det heile. Alkohol er snart den einaste varen vi får kjøpt lovleg i dag som ikkje eingong har krav til innhaldsdeklarasjon. Kjøper du ein kjekspakke, får du nøyaktig informasjon om ingrediensar og kaloriinnhald. Kjøper du alkohol, manglar all informasjon. Det er ikkje eingong opplysningar om at innhaldet kan gi fosterskade og er farleg å kombinera med bilkøyring. Vi hadde ikkje tolerert dette for noko anna produkt, og vi bør ikkje lenger akseptera at alkoholindustrien skal sleppa så lettvinnt frå det. Det bør ikkje vera ei offentleg oppgåve å gi forbrukarane rett og nødvendig produktinformasjon.

Vi treng eit nasjonalt lyft for å endra haldningane til og vinna tilbake respekten for alkohol som betydeleg faktor for dårleg helse. Både næringslivet, arbeidstakar- og arbeidsgivarorganisasjonane, media og frivillige organisasjonar må vera med på dette laget no. Det er viktig med tydelege rollemodellar, slik helseminister Gahr Støre skal ha ros for å ha vore i det siste. Like før jul problematiserte han vaksnes alkoholbruk i julehøgtida og konsekvensane dette har for mange barn. På NRK på laurdag var det også mange som la merke til nyttårsforsettet hans – eller nyttårstankar – om det å kunna takka nei til alkohol i nokre situasjonar.

Vi behandlar i dag tobakk og alkohol svært forskjellig i dagens samfunn. Tobakk blir regulert mens alkohol blir idyllisert. For å lykkast i å få ei betre forståing for førebygging av alkoholmisbruk må vi ta utgangspunkt i alkohol som eit sosialt fenomen. Vi må erkjenne at vi beveger oss i flokk når alkoholforbruket blir endra i samfunnet, både når det minkar og når det aukar.

Line Henriette Hjemdal (KrF) [11:54:42]: Jeg har lyst til å begynne med å takke interpellanten, som set-

ter denne viktige interpellasjonen på dagsordenen når det gjelder hvilken lærdom vi kan ta med oss fra kampen mot tobakk, og overføre den til alkohol.

Jeg er enig med interpellanten i at det er stor forskjell mellom alkohol og tobakk. Derfor må virkemidlene være forskjellige. Vi har lyktes i kampen mot tobakk fordi man hadde et stort knippe virkemidler. Jeg tror også det er det som må til for at vi skal lykkes med å nå målsettingen her. Vi er, som representanten Kjersti Toppe sa, langt unna en reduksjon når det gjelder alkohol.

Jeg tror det er to viktige lærdommer vi kan ta med oss fra kampen mot tobakk. For det første må vi ha en kunnskapsbasert politikk. Vi vet hva som virker. Vi vet at økt tilgjengelighet gir mer forbruk, vi vet gjennom forskning at en reduksjon av åpningstidene også vil gi en reduksjon i antallet voldstilfeller – SIRUS mener det vil gi en reduksjon på hele 17 pst. Vi har kunnskap. Jeg er glad for at helseminister Gahr Støre sier at vi har kunnskapen. Da må vi også ha evnen til å handle. Det er et godt utgangspunkt – et utgangspunkt vi er enig i.

For det andre tror jeg vi kan ta med oss lærdom fra kampen mot tobakk når det gjelder hvilken skade hver enkelts alkoholforbruk påfører andre mennesker. Dette må tillegges vekt. Vi vet at det i den helgen vi nå har lagt bak oss, har vært altfor mange barn som har grudd seg på grunn av foreldrenes bruk av alkohol. Vi vet også at 97 pst. av gravide er enige i at å drikke alkohol i svangerskapet kan medføre en fosterskade. Hele 84 pst. slutter helt å drikke alkohol når de får vite at de er gravide. Men det er nedslående at bare 71 pst. i den samme undersøkelsen svarte Helsedirektoratet at lege/jordmor ikke forklarte noe om dette i den kontakten de hadde. Vi har kunnskap, men denne kunnskapen tilfaller ikke gravide kvinner på viktige tidspunkt. Da må vi gjøre noe med dette.

Kristelig Folkeparti står for en solidarisk ruspolitikk der enkeltmenneskets frihet for det første må veies opp mot dem som sliter direkte med rusproblem selv, og for det andre mot dem som indirekte lider på grunn av andres alkoholforbruk. Det er Kristelig Folkepartis utgangspunkt og vår klare linje i alkoholpolitikken.

Jeg er glad for det signalet helseminister Gahr Støre kom med i denne interpellasjonsdebatten når det gjelder frivillige organisasjoner. Helseministeren pekte på hvilken kraft Kreftforeningen har hatt i det tobakksforebyggende arbeidet. Jeg gleder meg til å følge dette videre når det gjelder alkohol – hvordan frivillige organisasjoner som jobber innenfor alkoholfeltet, vil bli mer lyttet til av regjering og beslutningstakere, også når det gjelder økonomisk støtte. Vi vet at disse tingene henger sammen – det å få styrken til å gå ut og møte, og det å kunne kommunisere på en klok måte.

Interpellanten utfordret helseministeren på en helhetlig, kunnskapsbasert strategi, med tiltak som virker. Statsråden svarte interpellanten når det gjelder arbeidsliv og idrett, og vi fikk en liten diskusjon om skjenketid. Vi er, som statsråden sa, alle ansvarlige for de vedtak vi fatter. Men Stortinget er selv ansvarlig for at vi i denne og forrige periode ikke har vedtatt en reduksjon i normaltiden for skjenking. Vi har hatt konkrete forslag om å redusere skjenke-

tiden til kl. 02, fordi vi vet at det vil gi færre voldstilfeller. Kristelig Folkeparti har fremmet forslag, men et flertall, med regjeringen i spissen, har stemt det ned.

Lene Vågslid (A) [11:59:56]: Eg vil òg starte med å takke interpellanten for å setje eit viktig tema på dagsordenen og for eit godt innlegg.

Når det gjeld skadar som alkoholbruk kan påføre tredjeperson, er det noko som òg opptek meg i stor grad, til liks med interpellanten. I går var eg på besøk hjå Borgestadklinikken i Skien, som bl.a. har spesialkompetanse på rus og familie og rus og svangerskap. Der blir det gjort eit umåteleg viktig arbeid for å hjelpe gravide ut av rus og for både å førebyggje og å avgrense dei skadane me veit at fosteret kan utsetjast for på grunn av rusmisbruk. I samarbeid med den gravide arbeider dei for å sikre barnet eit meir optimalt utviklingsmiljø fram til fødselen. Eg er glad for at svangerskap òg blir ein del av debatten.

Til den generelle folkehelsepolitikken: Dei haldningskampanjane som finst i dag overfor gravide, meiner eg er veldig viktige. Mitt inntrykk er òg – i tråd med det representanten Hjemdal viser til statistisk – at haldningane til dette har endra seg over fleire år. Det er òg veldig bra at norske helsemyndigheiter klart anbefalar gravide å vere totalfråhaldne i svangerskapet. Eg veit òg at ein i dag har betre rutinar enn tidlegare hjå fastlegane og anna helsepersonell når det gjeld bevisstgjerjing og samtale om bruk av rusmiddel ved svangerskap. Men som Hjemdal òg viser til, må dette arbeidet styrkjast vidare.

Eg har stor tru på eit haldningsskapande arbeid blant barn og unge. Spesielt viktig, i tillegg til skule, er idrettsbevegelsen. Idretten er i kontakt med 80 pst. av dei unge og kan brukast endå meir til haldningsskapande arbeid. Eg har lyst til å understreke det viktige arbeidet idretten gjer allereie i dag, men at me saman kan bli betre.

Så vil eg nemne barnevernet. Eg er veldig glad for den fokuseringa interpellanten hadde på barn i innlegget sitt. Sidan 2010 har regjeringa styrkt det kommunale barnevernet betrakteleg. Eit godt barnevern er avgjerande for at ein skal kunne oppdage dei ungane som bur i eit omsorgsmiljø i situasjonar som er skadelege for dei. Me veit at i svært mange av dei sakene som barnevernet får, handlar det om barn som er utsette for foreldras rusavhengigheit og rusmiddelbruk. Her blir det no arbeidd med å styrkje samarbeidet mellom barnehage, skule, politi og helsesteneste. Dette viktige arbeidet må fortsetje, og det er vår regjering – den raud-grøne – som vil ta barnevernslyftet vidare.

Eg er einig med Kristeleg Folkeparti på fleire område i alkoholpolitikken. Arbeidarpartiet og Kristeleg Folkeparti har mykje til felles her, men mellom Høgre og Framstegspartiet og oss er det eit stort gap. Eg har lyst til å utfordre representanten Høybråten på korleis han ser for seg utviklinga vidare for dette politikkområdet – i ei eventuell regjering der dei skal samarbeide med Høgre og Framstegspartiet. Den liberaliseringa ein ser no, spesielt frå Framstegspartiet, f.eks. å opne for sal av brennevin på bensinstasjonar, er eg sterkt imot. I den grad me no ser Kristeleg Folkeparti orienterer seg mot den blå leiren, synest

eg det er bekymringsfullt, òg fordi me kan miste ei viktig stemme i denne debatten. Så eg vil gjerne høyre representanten Høybråtens refleksjonar rundt dette og om ikkje eit slikt samarbeid med Høgre og Framstegspartiet vil kunne føre alkoholpolitikken på heilt gal kurs.

Tilgjengelegheit er og blir ein viktig faktor. Aldersgrenser, reklameforbod og lokalpolitiske moglegheiter for å avgrense talet på skjenkeløyve er nokre verktøy. Når det gjeld skjenkepolitikken, har eg gode eksempel frå mitt fylke, Telemark, der dei største byane våre, Skien og Porsgrunn, har vedteke innskrenkingar i sine skjenketider. Dei har gjort det i fellesskap. Det har vore ein viktig suksessfaktor, i og med at desse byane ligg så nær kvarandre. Dette gjorde dei i samband med ein heilskapleg ruspolitisk plan, der ein bl.a. såg at dette var naudsynt for å gjere noko med utelivs- og valdsproblematikk. I Skien kommune var alle parti einige om dette, unntatt Framstegspartiet. Dette er kanskje mitt vesle poeng på slutten av innlegget: Me ser så store avstandar mellom Arbeidarpartiet – regjeringspartiet – Kristeleg Folkeparti og Framstegspartiet at det må vere ei stor utfordring for Kristeleg Folkeparti å skulle planleggje eit samarbeid med Høgre og Framstegspartiet på det alkoholpolitiske feltet.

Det er fleire verkemiddel som må nyttast samtidig for at me skal få effekt av folkehelsepolitikken. Eg meiner det er viktig å sikre ein tverrsektoriell innsats. Me må gjere det enkelt for folk å ta sunne val. Eg ser verkeleg fram til den komande folkehelsemeldinga og meiner det er veldig viktig at me engasjerer oss tverrpolitisk – òg på tvers av fagkomitear her i Stortinget – i dette viktige arbeidet.

A k h t a r C h a u d h r y hadde her overtatt presidentplassen.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [12:05:05]: Som flere har vært inne på, vil også jeg berømme representanten Høybråten for interpellasjonen – representanten Høybråten, som for alltid vil være knyttet til røykeloven, med de enestående positive resultatene som det har gitt.

Nå er det imidlertid alkoholkonsumet som er poenget. Alkoholkonsumet har økt. Temaet er hvordan vi i dette arbeidet kan ta lærdom av arbeidet mot tobakksskader. Flere har sagt, ikke minst statsråden, at det er mer komplisert, at det kreves et internasjonalt samarbeid, og at det kreves «timing». Ja, det er mye vanskeligere, jeg er helt enig.

Likevel: Folkehelseinstituttet understreker betydningen av at konsumet holdes nede. Som vi vet: Enhver god demokratisk strategi bygger på en felles virkelighetsforståelse. Det er vel en felles virkelighetsforståelse hos dem som forstår mest av saken, at for folkehelsen er det viktig å holde alkoholkonsumet nede, altså redusere det. Virkelighetsforståelsen burde altså være klart til stede.

For oss som ledere er det viktig at vi sier det tydelig, og at vi kan praktisere det. Jeg må si at etter snart tolv år her på Stortinget er det for en tingrepresentant utrolig vesentlig hvordan en opptrer i alle sammenhenger. Etter elleve år i finanskomiteen har avgiftspolitikken for alkohol etter min erfaring vært slik at det bevisst har vært tilrettelagt for økt inntak av vin, på bekostning av øl og sprit. Det

er et tema som jeg mener bør drøftes. Resultatet er at vin er snart like naturlig til middag som mjølk er naturlig til frokost. Vin er nå hos opinionsdannere og folk flest tilforlætelig alkohol og er derfor på et slags vis bedre alkohol enn annen alkohol. Enkelte oppslag gir jo vinen æren for at en får en bedre folkehelse.

Vi er i en situasjon hvor det klart er sosiale lag som heller drikker vin enn øl og sprit. Mange med god inntekt og sterke, positive sosiale nettverk drikker mest vin, etter min vurdering. Resultatet er at alkohol, i form av vin, i breie, toneangivende kretser nærmest er blitt en norm – til middag og som drikke foran tv-en om kvelden. Det er viktig å drøfte om denne holdningen, denne kulturendringen – som følge av bl.a. avgiftspolitikken for vin – er bra.

Som ledere er vi forbilder. At flere står fram og sier nei takk til alkohol når det serveres, bør bli naturlig, og at de som da ønsker alkohol, ber om det, istedenfor at en må si nei takk. I offentlige sammenhenger burde det i hvert fall være ganske naturlig. Du verden hvor mange ganger må jeg ikke si nei takk til alkohol under en lengre middag – hvis ikke kelneren er svært observant! Bør det ikke være slik, i hvert fall i offentlige sammenhenger, at de som ser det som naturlig å ha alkohol, som er greit for meg, ber om det, at det er normen, ikke at jeg hele tida må si nei og mange ganger får feil – vin – i glasset og vinen må bæres ut?

Det er etter mitt skjønn mye snakk om ledere og forbilder. Hva har vi etter hvert utviklet når det gjelder våre høyskoler og universiteter? Jo, for studentene som kommer inn på høyskoler og universiteter, er det den første måneden en aktivitet knyttet til alkohol som legger grunnlag for en atferd som jeg ikke kan forstå er positiv. Dette har forsterket seg fra den tida jeg var student. Derfor har både studentledere og rektorer et bevisst ansvar for å skape en annen type aktivitet når studenter kommer, enn det som utvikler seg i dag. Det er mye en kunne sagt.

Det er vesentlig at vi her har ledere som er forbilder, og at vi har en offentlig politikk som legger til rette for både markedsføring, begrensning av tilgjengelighet og høy pris – virkemidler som vi vet fungerer.

Men det vesentlige i dette innlegget var oss som forbilder når det gjelder vin. Det er noe som må endres.

Knut Storberget (A) [12:10:24]: Aller først må jeg slutte meg til dem som roser interpellanten. Det var ikke noe dårlig sluttinterpellasjon i Stortinget i dag, det vil jeg virkelig si. Den begrunnelsen som ble gitt, håper jeg får større nedslagsfelt enn bare oss som sitter her i salen – den var veldig god. Den analysen kan jeg skrive under på – hundre prosent!

Jeg er også glad for at vi har en helsestatsråd som så ivrig og dedikert trekker fram folkehelseaspektet og betydningen av det forebyggende arbeidet.

Denne debatten er viktigere enn bare den alkoholpolitiske, etter min mening. Alkoholpolitikken er særskilt viktig. Det er en dimensjon i det – inn mot det politiske arbeidet i Norge – som jeg mener er helt avgjørende framover. Skal vi fortsette å ta del i et milliardkappløp om hvordan vi skal bruke mest mulig penger på både det ene og det

andre, og skal vi fortsette med et kappløp hvor vi i stor grad slår hverandre i hjel med argumenter om hvem som reparerer best, kommer forebyggingen til å tape. Spørsmålet blir egentlig: Hvordan skal vi klare å løfte forebygging til å bli det politiske feltet som vi virkelig blir prøvd på, enten vi er statsråder eller stortingsrepresentanter, og hvor ventelistene inn mot forebygging blir målt? Alle ungene som nå er nevnt – 200 000 unger i Norge rapporterer om at de gruer seg til høytider. Det er en plagsom venteliste. For de politikerne som måtte være opptatt av formynderi i den sammenhengen: Hvor ligger formyndernet overfor disse 200 000 barna? Hva slags frihet er det de er ute etter – friheten til å kunne feire jul på vanlig måte, slik man ser nabogutten får oppleve, friheten til å unngå å være et voldsoffer? Hvem er formyndere i det aspektet? Det må vi snakke om. Dette formynderskapet og den friheten er det denne politiske debatten inviterer til å ta stilling til – og det er på høy tid. Det er på høy tid fordi her finnes det politiske virkemidler som i mange henseende ikke koster noe.

Jeg har erfaring fra min tid i regjeringa, da vi så at ungdomskriminaliteten i Oslo gikk betydelig ned – og det fortsetter den å gjøre. Hva er årsaken til det? Er det fordi man har bevilget mer penger til Oslo politidistrikt? Nei, ikke bare det. Det er først og fremst fordi Oslo kommune, Oslo-politiet og mange andre aktører har tenkt aktiv forebygging. Det er en gratis politikk med mange gode effekter.

Volden i Midtbyen i Trondheim har gått ned med 30–40 pst. Hva er årsaken til det? Er det fordi man har pøst på med penger og reparative tiltak? Nei, det er fordi man har strammet inn skjenketida og gjort en del andre tiltak i tillegg.

Man har sett en massiv nedgang i fyrverkeriskadene i dette landet i løpet av de siste årene – som mange kan oppfatte som kuriøst, og som vi diskuterer 1. nyttårsdag – fordi man fjernet styrepinnene på nyttårsrakettene. Det var gratis å gjøre det. Det er en type politikk som jeg mener vi i større grad må investere politisk prestisje i.

Jeg må også si at jeg syns representanten Schou fra Høyre holdt et veldig godt innlegg. Jeg mener at vi må tillate oss å spørre om legitimiteten i det. Det er helt åpenbart at Vinmonopolet har stor legitimitet i Norge, fordi man har utvidet serviceaspektet. Men interpellanten – og det er vel det eneste jeg har å pirke på når det gjelder hans innlegg – beskrev det som en del upopulære grep. Mange av grepene inn mot alkoholpolitikken er mer populære enn det vi aner. Det er gjort opinionsundersøkelser rundt skjenketida, om man nå skal stramme inn med én time, som kommunen har makt til å gjøre, og 60–70 pst. av Norges befolkning støtter det – også om det skulle være et statlig regime. Så noen ganger er vi litt for beskjedne på befolkningens vegne, for de fleste mennesker er hjemme på det tidspunktet. Jeg syns vi skal tørre å ta tak i dette i større grad enn det vi gjør i dag.

Det er ingen hemmelighet at jeg er tilhenger av å stramme inn skjenketida. Jeg mener at det er det mest effektive tiltaket man kan gjøre for å få mer politiskraft, for å skape mer trygghet og for å bidra til at man får løftet forebyggingsaspektet. Jeg vil utfordre regjeringa og helseministe-

ren på at man i folkehelsemeldingen skriver at man bruker ett år – 2013 – på å se hvordan kommunene innretter sin politikk, ser om man følger opp statsrådets initiativ og alt det har vi har av forskning, og at man etter 2013 tillater seg å ta en ny vurdering av om man er nødt til å endre de statlige rammeforutsetningene når det gjelder skjenking. Det er et konkret forslag som kanskje kan aktivisere debatten, for denne debatten bør holdes oppe.

Dagfinn Høybråten (KrF) [12:15:37]: Det har vært en svært interessant debatt. Det er helt åpenbart at Stortinget går inn i denne tematikken med et stort alvor og et stort engasjement. Det gjelder alle partier. Det vil jeg spesielt takke for. Jeg vil be alle utenfor denne sal å merke seg det.

Så konstaterer jeg at det er bred enighet om et sterkere fokus på passiv drikking, og at vi med visse begrensninger, som flere har vært inne på, har mye å lære av det vi har oppnådd når det gjelder tobakksforbruket her i landet.

Jeg vil igjen takke statsråden for hans vilje til å gå tungt inn i det som handler om alkoholfrie soner i arbeidsliv og idrett. Det ser jeg fram til. Jeg vil be ham spesielt lytte til de utfordringene han har fått ikke bare fra Kristelig Folkeparti i dag, men også nå senest fra tidligere justisminister Knut Storberget. Her trenger jeg ikke å føye noe til eller trekke noe fra. Det han sa, taler i høyeste grad for seg selv og bør vektlegges av regjeringen. Det samme gjelder det som ble sagt fra Senterpartiets side her i dag, ved representantene Toppe og Lundteigen.

Når det gjelder dette med restriktive tiltak, det være seg skjenketider, alkolås, merking av produkter osv., føler man litt at det er salig Ibsens ord som gjelder: tenke det, ønske det og ville det med – men å gjøre det, er vel egentlig testen for politikken. Jeg vil bare si at det har en viss kostnad å stå opp for tiltak som ikke umiddelbart faller i smak i opinionen, men som åpenbart er riktig hvis man har ansvar for å redusere sykdom og helseproblemer og for tidlig død i dette landet. Men hvis man kan gjøre det på en kunnskapsbasert måte, er man garantert resultater som folk vil like. Det er vel den viktigste lærdommen som jeg synes vi bør ta med oss fra tobakkspolitikken område.

Derfor er min oppfordring til statsråden at han lar handling følge ord. Så har han en unik anledning til å vise at på alkoholpolitikken område får Kristelig Folkeparti mer ut av den regjeringen som sitter nå, enn en regjering dominert av Høyre og Fremskrittspartiet. Han har noen måneder på seg til å vise at han kan levere resultater som Høyre og Fremskrittspartiet ikke er villige til å levere, ut fra det som er sagt fra disse partienes side. Jeg håper at han vil benytte anledningen.

Statsråd Jonas Gahr Støre [12:18:51]: Det er naturlig for den politiske debattens dynamikk at representanten Høybråten retter disse spørsmålene til meg, men jeg synes det er interessant at han ikke hadde én visitt til representantene fra Fremskrittspartiet eller Høyre vedrørende analysen av alkohol. Jeg mener at allerede her ligger svaret, med en ulik tilnærming, ut fra det vi har hørt fra representantene i denne sal. Jeg skal ikke gå

inn i den debatten. Representanten fra Fremskrittspartiet har et godt innlegg om egne erfaringer – jeg synes det er bra at vi byr på oss selv her – men det er veldig mye opp til den enkelte å ta valg. Det er alle enig i. Men den enkelte lever også i en sammenheng, i et samfunn som setter grenser, setter mål og har normer, og der føler jeg at Fremskrittspartiet viker unna, om jeg må få si det sånn, og kaller det symbolpolitikk. Jeg er ikke enig i det.

Jeg mener også at det er for defensivt fra representanten Schou i hennes analyser. Hun mener man har gått for langt, at det har blitt for mye symbolpolitikk. Hun ber om kunnskapsbasert politikk. Hun ber om at man eksperimenterer med løsninger. Begge deler er jeg for. Men når det kommer til tiltakene, er hun skeptisk. Jeg mener at dette bildet ikke er uinteressant når en diskuterer politikk i Norge på et viktig område, for her er det ganske ulike tilnærminger. Jeg ser få forskjeller mellom representantens holdninger og dem vi har i regjeringen. Jeg ser ganske store forskjeller andre veien.

Representanten Hjemdal sa interessante ting om frivilligheten. La meg si det slik: Ja, vi skal lytte til de frivillige innenfor alkoholfeltet, men også til dem utenfor, altså til organisasjoner som ikke primært jobber med alkohol eller russspørsmål, men som er viktige aktører i samfunnet – sånn som idretten og de organisasjonene innen kultur som organiserer mange mennesker, og hvor man også kan ta et bevisst valg når det gjelder alkohol. Vi ser at de politiske ungdomsorganisasjonene tar valg vedrørende alkohol: ikke alkohol på arrangementer. Det er viktige signaler.

Jeg kan bekrefte at det står i veilederen til leger og jordmødre at de skal opplyse om alkoholens skader til gravide kvinner, og jeg tror det er viktig, som representanten sier.

Jeg tar med meg at vi bør følge det ordentlig opp, slik at veilederen blir fulgt.

Utgangspunktet for debatten var representanten Høybråtens ønske om å trekke lærdom fra tobakkspolitikken. Jeg vil gjerne slutte der vi begynte, for det er et godt poeng. Vi ser nå at disse temaene, som er litt forskjellige – men la oss ikke overdrive det – også henger sammen. Vi har sett i den siste studien om sykdomsbildene i verden hvordan disse to, tobakk og alkohol, nå er i ferd med å gå forbi store sykdommer på det smittsomme området og bidrar mer til sykdom og død enn hiv/aids. Det er klart at kunnskapsbasert politikk på dette området kommer til å kreve ganske klare virkemidler.

Forslaget fra min gode venn og kollega, Storberget, om å følge hva konsekvensene av ulike skjenketider er, er et godt forslag, og jeg har meninger som ikke er langt unna representantens. Dette skal vi følge nøye med på og se hva som er virksomt, og hvordan man kan komme tilbake til det.

Men alt i alt: Ja, vi kan lære av tobakkspolitikken, og vi kan sette alle disse spørsmålene mer sentralt på dagsordenen.

Presidenten: Sak nr. 2 er ferdigbehandlet.

S a k n r . 3 [12:22:02]

Referat

Presidenten: Det foreligger ikke noe referat.

Dermed er dagens kart ferdigbehandlet.

Forlanger noen ordet før møtet heves? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 12.23.
